

॥ श्री ॥
श्रीदासराम ग्रंथमाला : पुष्प ७२

चिन्मय बोध

(गुरुपरंपरेतील संतांच्या पदांवरचे विवरण)

विवरण :
श्री. नारायण रघुनाथ देशपांडे

आवृत्ती पहिली

सांगली

इ.स.२०१९

● श्रीदासराम ग्रंथमाला : पुष्प ७२
चिन्मय बोध
(गुरुपरंपरेतील संतांच्या पदांवरचे विवरण)

● प्रकाशक :
श्री. गुरुप्रसाद सुरेश कुलकर्णी
गोरे बंधू अपार्टमेंट,
गांवभाग, सांगली-४१६ ४१६.

© सर्व हक्क श्री. दीपक चंद्रशेखर केळकर यांचे स्वाधीन

● प्रथम आवृत्ती - इ.स.२०१९
● प्रकाशन दिन : श्रावण शु.६ शके १९४१
मंगळवार दि. ०६/०८/२०१९
प.पू.श्रीदासराममहाराज केळकर
जन्मशताब्दी वर्ष शुभारंभ दिवस

● अक्षर जुळणी
साई कॉम्प्युग्राफीस
३३१ भावे इंजि.वाडा गांवभाग, सांगली.

● मुद्रक : श्रीकृष्ण मुद्रणालय,
औद्योगिक वसाहत, सांगली.

● प्रसाद मूल्य : ५०/- रु.

● प्रत मिळण्याचे ठिकाण : श्री. दीपक चंद्रशेखर केळकर
घ.नं.८२७, श्रीरामनिकेतन, गांवभाग, सांगली-४१६ ४१६.
फोन : (०२३३) २३३१७४७ भ्रमणध्वनी : ९८२२००७५२८

आशीर्वाद

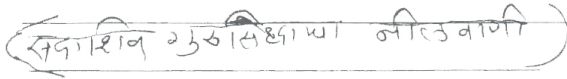
भगवान श्रीरेवणसिध्दांच्यापासून गुरुपरंपरा असलेले, कर्नाटकातील निंबरगी येथील, श्रीगुरुलिंगजंगममहाराज (श्रीनिंबरगीकरमहाराज) हे फार मोठे साक्षात्कारी संत होऊन गेले. अखंड साधन करून ते सिध्दपदास पोहचले होते. ते संतश्रेष्ठ श्रीतुकाराममहाराज यांचे अवतार होते. शुध्द आचारण ठेवून नामस्मरण करावे, असा त्यांचा उपदेश होता. निंबरगीसारख्या एका लहान गावातून उदय पावलेल्या या निंबरगी संप्रदायाचा आज फार मोठा विस्तार झालेला आहे. या संप्रदायात अनेक सिध्द पुरुष होऊन गेले.

या संप्रदायातील अनेक सत्पुरुषांची कानडी पदे उपलब्ध आहेत. त्यापैकी श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांची २४ पदे तसेच श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर (श्रीचिमडेमहाराज) श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस यांची एकूण ७ पदे, अशा ३१ पदांचा संग्रह या ग्रंथामध्ये आहे. या ग्रंथामध्ये प.पू.श्रीदासराममहाराज यांचे शिष्य श्री. नारायणराव देशपांडे यांनी या ३१ पदांचा विषयानुबंध, भावार्थ विवरण व तात्पर्यार्थ उत्तमरित्या लिहिलेला आहे.

हा ग्रंथ श्रध्दाळू साधकांना अत्यंत उपयोगी पडणारा आहे. या ग्रंथांच्या वाचनाने साधन करण्याची प्रेरणा सर्वांना मिळेल अशी खात्री वाटते. अशी प्रेरणा श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी आपणा सर्वांना द्यावी अशी त्यांच्या चरणी प्रार्थना करतो व हे चार शब्द पुरे करतो.

सांगली

दि. २२ / ०६ / २०१९

आशीर्वचन

श्रीनिंबरगी संप्रदायाची स्थापना, सद्गुरू श्रीरेवणसिध्दमहाराज यांच्यापासून झाली. श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द, श्रीनिंबरगीकरमहाराज, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर, व श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस या सर्वांची मिळून ३१ कानडी पदे ही प.पू.सद्गुरू श्रीदादामहाराज कोटणीस यांनी कैवल्यवैभव व कैवल्यकुंज या ग्रंथांत संपादीत व प्रकाशित केली आहेत. तसेच ही पदे महाराजवर वचन, व बोधसुधा या पुस्तकात प्रकाशित झालेली आहेत.

ही सर्व पदे कानडी आहेत. त्याचा बोध माझ्यासारख्या प्राकृताला-प्रकृतीशी तादात्म्य असलेल्या जीवाला फारच अवघड आहे. ही सगळीच पदे निंबरगी संप्रदायातील फार उच्च दर्जाच्या पारमार्थिक तत्वज्ञानाचा अविष्कार प्रकट करणारी आहेत. अष्टधा प्रकृतीला जसे संस्कृत कळत नाही - (सोहंने कृत झालेले ते संस्कृत) तसे कानडीही कळत नाही, उमगत नाही.

एवढ्यासाठी शब्दाचा अर्थ, अर्थाचा नाद आणि नादातला प्रसाद आम्हाला प्राप्त व्हावा यासाठी आमच्या श्री. दिपक केळकर यांनी, माझे पितृदेव श्री.प.पू.श्रीदासराममहाराज केळकर यांचे कृपांकित असलेले श्री. नारायणराव देशपांडे -यांच्या नावात ही नारायण आहे-,यांना या पदातील भावार्थ लिहिण्याविषयी सांगितले. तोच “चिन्मयबोध” नावाचा हा ग्रंथ प्रकाशित होत आहे ही अत्यंत आनंदाची गोष्ट आहे.

सदरचा ग्रंथ हा आमच्या प.पू.पितृदेव श्रीदासराममहाराज केळकर यांच्या जन्मशताब्दी सोहळ्यामध्ये प्रकाशित होत आहे. हे केवळ भगवान सद्गुरू

श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांच्या कृपेचे फळ आहे. असा हा “चिन्मयबोध” सर्व साधकांना व्हावा अशी प्रार्थना भगवान सद्गुरू श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस, माझे आजोबा प.पू.श्रीमामामहाराज केळकर यांचे चरणी करतो व वरील सर्वाना अनेक प्रणिपात करून येथेच विराम देतो.

“सद्गुरूनाथ माझे आई । मला ठाव द्यावा पायी ॥”

शेष श्रीराम स्मरण !

सांगली

दि.२०/०६/२०१९

श्रीदादांचा कृपाभिलाषी,
चंद्रशेखर
(चंद्रशेखर रामराय केळकर)

माझिया मनीचे

प्रस्तुतचा ‘चिन्मय बोध’ हा ग्रंथ प्रकाशित होत असलेबद्दल मला अतीव आनंद होत आहे. या ग्रंथाचे नावही मार्मिक आहे. कारण निंबरगी संप्रदायाला श्रीदादा हे “चिन्मय संप्रदाय” म्हणून संबोधित होते. या चिन्मय संप्रदायातील संतांनी कानडी पदामधून काय बोध केला, हे या ग्रंथात उद्धृत केले आहे. प्रस्तुत ग्रंथात श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द, श्रीनिंबरगीकरमहाराज, श्रीरामचंद्ररावजीमहाराज यरगट्टीकर व श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस याची कानडी पदे समाविष्ट आहेत. यातील श्रीरेवणसिध्दांचे ‘यारीगे काणद मुत्तु’ हे पद तसेच श्रीनिंबरगीकरमहाराजांचे ‘गुरुचरण कमलदलली’ व ‘चित्याक माडती’ ही दोन पदे तर श्रीदादांचे व श्रीआण्णांचे कीर्तनात विषयानुरूप वारंवार येतात. तसेच श्रीनिंबरगीकरमहाराजांची इतर कानडी पदेही निंबरगीचे प.पू.सद्गुरू श्रीअशोकमहाराज मंगळवेढे यांचे मुखातून मी बऱ्याच वेळा ऐकली आहेत. परंतु ही सर्व पदे कानडीतून असल्याने यामधील नेमका अर्थ कळत नव्हता. आता याची उकल कोणाकडून होईल, या विचारात असतानाच माझे डोळ्यासमोर श्रीदादांचे अनुग्रहीत श्रीनारायणराव देशपांडे आले. त्याप्रमाणे मी त्यांना भेटलो व त्यांना भावार्थ करण्याची विनंती केली. या विनंतीनुसार श्री.देशपांडे यांनी थोड्याच दिवसात त्यांनी सर्व कानडी पदांचा मराठीतून विषयानुबंध, भावार्थ विवरण व तात्पर्यार्थ अशा तीन प्रकारे विस्तार केला. हे सर्व वाचले असता या सर्व संतांनी कानडी पदामधून नेमके काय सांगितले आहे, कोणता बोध केला आहे, हे सविस्तरपणाने कळले. श्री.देशपांडे यांनी अत्यंत सोप्या शब्दात परंतु अभ्यासपूर्ण विवरण लिहिले आहे. श्री. देशपांडे यांचा मूळ पाया ‘तत्त्वज्ञान’ असलेने त्यांनी या विवरणात त्याचा योग्य वापर केला आहे. श्री. देशपांडे यांनी विवरणाच्या शेवटी तात्पर्यार्थ लिहिला आहे. त्याचे कारण, या पदामधून वाचकानी काय तात्पर्य काढावयाचे व यातून आपण काय बोध घ्यावयाचा हे कळण्याकरिता हे लिहिले आहे असे मला वाटते. माझ्या विनंतीला मान देऊन, त्यांनी हे पुस्तक साकार केले याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. या ग्रंथास

श्री गुरुदेव रानडेसाहेब यांच्या गुरुपरंपरेतील श्रेष्ठ साधक व लेखक प्रा. डॉ. नरेंद्र सदाशिव कुंटे, सोलापूर यांचा मोलाचा अभ्यासपूर्ण अभिप्राय लाभला आहे ही आमच्या दृष्टीने भाग्याची गोष्ट आहे. यामुळे या ग्रंथास आणखीनच शोभा आली आहे. त्यांनी लिहिलेला अभिप्राय ही केवळ अपौचारिकता नसून त्यामध्ये सखोल चिंतन तसेच मुमुक्षु व साधकांच्या विषयी असलेल्या जिव्हाळ्याचे प्रतिबिंब दिसून येते. त्या वाचनाने साधकांमध्ये परमार्थाविषयी अधिक जिज्ञासा निर्माण होणार आहे.

हे पुस्तक निंबरगी संप्रदायातीलच नव्हे, तर सर्वच मुमुक्षु साधकाना निश्चित उपयोगी पडेल, असा माझा विश्वास आहे. श्रीआण्णा कीर्तनात सांगतात की, बोध करण्याची गोष्ट नसून, तो बोध होणे हे महत्वाचे आहे. कारण सर्वच संतमहात्म्यांनी आपल्या अनेक प्रकारे बोध केला परंतु तो आपणाला कितपत झाला याचा विचार करणे आवश्यक आहे. या प्रमाणे या पुस्तकात समाविष्ट असणाऱ्या ज्या संत सत्पुरुषांनी अभंगाद्वारे चिन्मय बोध केला, तो मला व आपणा सर्वांना व्हावा अशी प्रार्थना, भ.स.श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस, प.पू.सद्गुरू श्रीनारायणमहाराज यरगट्टीकर, प.पू.सद्गुरू श्रीमामामहाराज केळकर, प.पू.सद्गुरू श्रीदासराममहाराज केळकर व माझे पितृदेव प.पू.श्री.आण्णा यांचे चरणी करतो व येथेच थांबतो.

जववरी अर्जुना । तो बोध भेटेना मना ।

तवचि या साधना । भजावे लागे ॥१॥

रविवार दि. १६/०६/२०१९

वटपौर्णिमा

श्रीचा नम्र सेवक,

(दीपक चंद्रशेखर केळकर)

अभिप्रायरूप ग्रंथ मनन नामेध्यान, ध्याने दर्शन

चिमड संप्रदायातील थोर आत्मसाक्षात्कारी संत प.पू.श्रीरामराय गोविंद तथा (दासराममहाराज केळकर) यांची जन्मशताब्दी (२०१९-२०२०) साजरी होत असून त्याचा शुभारंभ सोहळा दि. ६ ऑगस्ट २०१९ रोजी विविध कार्यक्रमाने संपन्न होत आहे. त्यानिमित्ताने त्यांचे तीन ग्रंथ प्रकाशित होत असून 'चिन्मय बोध : पद-विवरण' हा दुसरा ग्रंथ आहे. श्रीरेवणनाथ, श्रीकाडसिध्द, श्रीनारायणराव भाऊसाहेब तथा श्रीगुरुलिंगजंगममहाराज अशी एक सांप्रदायिक गुरुपरंपरा भक्तिप्रसाराचे बहुथोरकार्य करित असून त्यांत नंतर श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर, श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस, श्रीदासराममहाराज हे सत्पुरुष होऊन गेले. सध्या पीठाधीश श्री.चंद्रशेखर रामराय (दासराम) केळकर हे भक्तीप्रसाराचे कार्य करित आहेत. हा संप्रदाय चिमडसंप्रदाय म्हणून ओळखला जात असला तरी श्रीदासराममहाराज केळकर त्याला 'चिन्मय-संप्रदाय' या नावाने संबोधित असत. या संप्रदायात जे थोर आत्मसाक्षात्कारी संत होऊन गेले त्यांची अनुभवपर आणि उपदेशपर अशी पदे उपलब्ध आहेत. त्यातील तत्त्वज्ञान व अनुभूती यांचा अंतर्मेळ पाहायचा झाला तर त्याच्या पदरचनेतून तो साकार झाला आहे. त्या पदांचा मराठी भावानुवाद श्रीदासराममहाराज यांच्या कृपाशीर्वादाने आणि त्यांच्याच मार्गदर्शनाखाली त्यांचे अनुग्रहित असलेले श्रेष्ठसाधक श्री. नारायणराव देशपांडे यांनी अतिशय उत्तमपणाने केला आहे. संप्रदायाचे तत्त्वज्ञान काय आहे आणि त्यातील सगुण-निर्गुण अनुभवाचे दर्शन कसे घडून आले आहे, यावर यांतील पदामधून प्रकाश पडतो. साधकांना त्यांच्या पारमार्थिक वाटचालीत नक्कीच प्रेरक-उपकारक ठरणार असल्याने इथे त्यांचा मागोवा घेण्याचा विनम्र प्रयत्न करित आहे. प.पू.श्रीचंद्रशेखरमहाराज केळकर यांनी या पद-विवरण ग्रंथावर अभिप्राय देण्याविषयी विनंती केल्याने ती प्रेमळ-आज्ञा मानूनच मी 'ग्रंथमनन' स्वरूपात सेवा करित आहे.

पदग्रंथाचे 'अंतरंग' :

या चिन्मयस्वरूपी संप्रदायात इथे पाच साक्षात्कारी सत्पुरुषांची एकूण ३१ पदे दिली गेली आहेत. (१) श्रीरेवणसिध्द महाराजांची दोन पदे (२) श्रीकाडसिध्दमहाराज यांचे एक पद (३) श्रीनिंबरगीमहाराज तथा श्रीगुरुलिंगजंगममहाराज यांची चोविस पदे (४) श्रीरामचंद्रमहाराज यरगड्डीकर यांची तीन पदे (५) श्रीहणमंतराव तथा तात्यासाहेबमहाराज कोटणीस यांचे एक पद अशी पदविभागणी आहे. गुरुकृपेने प्राप्त झालेल्या नाममंत्राचे सतत स्मरण केले असता ईश्वरदर्शन होते, ही 'अनुभवसिध्द भूमिका' या सर्व पदातून प्रकटली आहे. या अनुभवात 'दिव्यप्रकाशरूप मोती' दिसत असल्याने त्यास 'चिन्मय-संप्रदाय' म्हटले गेले आहे. त्यामुळे गुरुपरंपरेतील पांच सत्पुरुषांनी जी पदे लिहिली ती उपदेशात्मक असल्याने ग्रंथाला 'चिन्मय बोध' असे अत्यंत औचित्यपूर्ण नामाभिदान दिले गेले आहे. आता त्यातील पदांचे 'बोध स्वरूप' कसे आहे, याचा सूत्ररूपाने मागोवा घेत घेत या संप्रदायाची शिकवण कशी आहे व एकूणच अध्यात्म विद्येत संप्रदायाने कोणते वेगळेपण अनुसरले आहे. हे ही थोडक्यात पाहावयाचे आहे. डॉ. रा. द. तथा श्रीगुरुदेव रानडे 'ध्यानगीता' या संपादित पुस्तिकेत जे ३५० श्लोक घेतले आहेत व त्याला जी उपशीर्षके देऊन जो अर्थबोध केला आहे, त्याला त्यांनी 'नामेध्यान, ध्याने दर्शन' हे सूचक असे सूत्र संकेतार्थाच्या अंगाने वापरले आहे. चिमड संप्रदाय असो की इंचगेरीसंप्रदाय असो, दोन्ही संप्रदायांची गुरुपरंपरा श्रीनिंबरगीमहाराजपासूनच वेगळे मार्ग घेऊन आली असली तरी उभयतांच्या उपासना पध्दतीत साम्य आहे. कोणते म्हणाल ? तर 'ध्यानाधीष्ठित-नामसाधना' हीच त्यांच्या उपासनेचा केंद्रबिंदू आहे. त्यामुळे सगुणरूपांच्या दर्शनाबरोबरच निर्गुणरूपाचे अनुभव (रूप, आकार, नाद, तेज, रस, शब्द) उभयसंप्रदायातील गुरुपरंपरेतील सत्पुरुषांना आहेत, तसेच त्यांच्या अनुग्रहित साधकमंडळींनाही आहेत. त्यामुळेच हा संप्रदाय 'रोकडा-परमार्थ' दाखवितो असे उभयतांच्या गुरुपरंपरेतील सत्पुरुषांची पदे असोत की, वचने असोत, त्यांतून ईश्वरदर्शनाच्या 'पाऊलखुणा' पाहातपाहात ईश्वराशी ऐक्य पावण्याशी निगडित राहिल्या आहेत.

द्वैतातून अद्वैताकडे जाताना म्हणूनच श्रीगुरुदेवांनी म्हटले आहे की, चतुर्दशीचा चंद्र व पौर्णिमेचा चंद्र यांत फक्त देहाचेच अंतर उरते, देह पडून गेल्यावर ते ईश्वराशी पूर्ण स्वरूपात 'ऐक्य' पावलेले असतात. मग समाधीस्थानी चैतन्यरूपाने मार्गदर्शन करीत राहतात, ही एक विशेष गोष्ट रूढ झाली आहे. सद्गुरूंना शरण गेल्याने ईश्वरदर्शन तसेच दुःख-निराशा यांची निवृत्ती आणि जीवन सार्थक्याची ग्वाही या गोष्टी महत्त्वाच्या आहेतच. हे सर्व तपशीलपूर्वक नोंदविण्याचे कारण म्हणजे चिमड संप्रदायाच्या गुरुपरंपरेतील सत्पुरुष हाच 'चिन्मय-बोध' करतात.

पदातील 'भावार्थ' विशेष :

श्रीदासराममहाराज यांचे अनुग्रहित श्रेष्ठसाधक श्रीनारायणराव देशपांडे यांनी सद्गुरूंच्या वरदहस्तामुळेच त्यांचा अनुवाद करताना एक विशेष-अभ्यास पध्दती अनुसरली आहे. ती पाहता त्यांच्या अभ्यासदृष्टीचा गौरव करावा तेवढा थोडाच आहे. विषयानुबंध, भावार्थ, विवेचन, तात्पर्यार्थ अशा स्वरूपात पदातील आशय समजावून सांगण्यासाठी त्यांनी पदाचे अर्थ-विवरण मनःपटलावर बिंबवावे, ठसवावे हा जो हेतु ठेवला आहे, तो पूर्ण साध्य झाला आहे. ही अभ्यास पध्दती पाहूनच मी त्या प्रत्येकपदाला एक उपशीर्षक दिले आहे. त्यांच्या अभ्यासशैलीला ते पूरक ठरेल, असे मला विनम्रपणे म्हणावेसे वाटते. पदानंतर विषयानुबंधाला वर ती शीर्षके दिली आहे. पद क्रमांकाचे खाली ती दिली आहेत.

चिमड आणि इंचगेरी या दोन्ही गुरुपरंपरेत श्रीरेवणसिध्दमहाराज व श्रीकाडसिध्दमहाराज यांची पदेही शिरसाबंध आहेत हे वेगळे सांगायला नको. कारण त्यातील बोध उभयतांना महत्वपूर्ण व स्वीकारार्ह्य आहेत आहे. आता गुरुपरंपरेतील सत्पुरुषांच्या पदांचा यथानुक्रमे विशेष बोध पाहू. भावार्थाच्या अंगाने तो 'स्पष्ट' होतो. तात्पर्यार्थाने तो वचनरूप होतो. श्रीरेवणसिध्दमहाराजांचे क्र. १ चे पद 'रंग-नाद-प्रकाश' विषयक अनुभव स्पष्ट करणारे आहे. निर्गुणस्वरूपी अनुभवात हा अनुभव अधिक उच्च प्रकारचा आहे. कसे म्हणाल ? तर, सर्व जग ज्यामुळे प्रकाशमान झाले आहे तो तारा भूमध्यामध्ये चमकताना दिसतो. अशावेळी

देहभावाचा त्याग करून तो साधक ईश्वराच्या प्रकाशाशी समरस होऊन राहतो. उर्ध्वस्थानी सहस्रदळामध्ये हिरवा, पिवळा, तांबडा, अशा रंगांचा वर्षाव होतो. अशावेळीही एकाग्रतेने ते चंचळ मन अनाहत (नाद) श्रवणात तदाकार होऊन राहते. अशा वेळी ते आपल्या सदुरुंचे कृतज्ञतेने स्मरण करतात. रेवणीपूरच्या सिदलिंगाचे आपण दास आहोत हे त्यांना आवर्जून आठवते. अशा अनुभवाने ब्रह्मावस्था प्राप्त होते. **पद क्र. २** मध्ये 'तेज स्वरूप मोतीदर्शन' घडून आल्याचे त्यांनी सांगितले आहे. साधन केले असता चिन्मय-मोत्याप्रमाणे हे आत्मस्वरूप दिसते. तेजस्वरूपी मोती दर्शन हे अंधारात वा उजेडातही दिसू शकते. हा मोती कोटीतेजाच्या प्रभेने तळपणारा असा असतो. अशा अनुभवांना 'वस्तुदर्शन' असेही म्हटले जाते. गुरुपदी लीन होऊन त्यांचे विषयांनी कृतज्ञता ते प्रकट करतात. गुरुकृपा अशीच असते.

सद्गुरुकाडसिध्दमहाराज यांचे एकपद असून ते **क्रमांक ३** ने निर्देशित केले आहे. 'सबीज नामानेच परब्रह्माची प्राप्ती' अशा स्वरूपाचा वचनबोध त्यांनी या पदात केला आहे. नामाशिवाय देवदर्शन नाही, असाच मथितार्थ त्यांत भरून राहिला आहे. भक्ती करायची म्हटली तर नामसाधन करणे आवश्यक आहे. मग त्यासाठी सदगुरुंची भेट होऊन त्यांचेकडून नामानुग्रह होणे गरजेचे आहे. सद्गुरु जे नाम देतात, तेच 'सबीज' नाम होय. त्यात सदगुरुंनी आपली कृपादृष्टी ठेवलेली असल्याने साधन केल्यास ईश्वरानुभूतीचे फळ त्यात येते असा सिध्दांत आहे. नामस्मरण म्हणजे अभ्यास होय. ईश्वरानुभूती म्हणजे चैतन्य होय. तिच पुण्यराशी होय. देहात हे पुण्य साठविले पाहिजे. (श्रीभाऊसाहेबमहाराज उमदीकरांनी आपल्या पारमार्थिक पत्रात 'नामाचा गोळा गोळा व्हावा, म्हणजेच पुण्यसंचय व्हावा, असे म्हटले आहे.) श्रीकाडसिध्दमहाराज पुढे सांगतात की अहंकाररहित विवेकाच्या कुऱ्हाडीने महामायेचे मूळच नाहीसे केले पाहिजे. मग नाद व प्रकाशाला अनुभव येतो. नामानुग्रह होणे सर्वाधिक महत्त्वाचे. तरच ईश्वरदर्शन होणे शक्य आहे हा मूलभूत भक्तिसिध्दांत त्यांनी पदातून प्रकट केला आहे.'

श्रीनिंबरगीमहाराजांची पदे :

चिमड संप्रदाय असो की इंचगेरी संप्रदाय असो, त्यांना परमार्था विषयक मूलभूतज्ञान देण्याचा प्रयत्न श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांनी केला असून त्यानंतर दोन्ही सांप्रदायिक-परंपरेद्वारे भक्ति प्रसार कार्य अधिक विस्तारले गेले, यात मुळीच शंका नाही. त्यांनी वचनांच्या माध्यमातून जो बोध केला तो 'महाराजावर वचन' नामाने ग्रंथ अलिकडे प्रसिध्द केला गेला असून त्यांत 'आचरणाचे मूलतत्त्व' विशद केले गेले आहे. परमार्थाला नामसाधनेबरोबरच नीति आचरणाची जोड असली तरच साधकाची वाटचाल ईश्वरदर्शनापर्यंत होऊ शकते, असा उपदेश केला आहे. (श्रीरघुनाथाचार्य आद्य व श्रीबाबाचार्य यांनी अनेक संतांची पदे, ओव्या यांचे संदर्भ देऊन त्याला समृध्द केले आहे. ही वचने मूळ कानडीत आहेत. पण त्यांचा मराठी अनुवादही सौ. पद्माताई कुलकर्णी यांनी केला आहे. निंबरगीकरमहाराजांची पदे कळून घेण्यास हा ग्रंथ फारच उपकारक आहे.)

'चिन्मयबोध' मध्ये सर्वाधिक पदे म्हणजे एकूण २४ पदे समाविष्टित असल्याने त्यांनी केलेला उपदेश हा या ग्रंथाचा 'मेरुदंड' आहे, असे म्हणावयास हरकत नाही. **पद क्र. ४** मध्ये 'गुरुपदी मन लावावे' असा उपदेश त्यांनी केला आहे. या संप्रदायात देवापेक्षाही श्रेष्ठ गुरुच होय, अशीच श्रध्दाभावना आहे ती खरीच आहे. कारण गुरुच देव दाखवितो. जीव जन्माला येतो तोच मूळात वासनेने. त्यामुळे जीवाला वासना-विकार हे असतातच ! प्रमाण कमी किंवा अधिक !! त्यामुळे मनुष्य दुराचारी होतो. मनात वासनांचे थैमान, देहाने यात्रेला जातो. पापी मनाने पुण्यप्राप्ती कशी होणार ? नाहीच ! परधन-परस्त्री विषयक विकार प्रबळ होतात, मग त्यांचा बिमोड कसा करणार ? कोणाकडून केला जाईल ? तर त्यांचे एकमेव उत्तर श्रीनिंबरगीमहाराज यांनी दिले आहे, ते म्हणजे गुरुचरणी मन लावावे. त्यायोगे परमार्थपर विचार बळावतील व आचरणही शुद्ध होईल. गुरुकृपेने हा पालट होईल. त्यांचा सहवास, त्यांचा उपदेश, त्यांचे चालणे-बोलणे याकडे आदर्शवत पाहून हा पालट होऊन जीव पुण्यमार्गात रमू शकेल.

पद क्र. ५ मध्ये 'नाममहात्म्य' विशद केले गेले आहे. (नामात किती सामर्थ्य आहे हे कळून घेण्यासाठी दासबोधातील नवविधाभक्तीतील 'नामस्मरण' नाम समास जरूर वाचावा.) नाम हे तारक आहे. संकटप्रसंगी ते रक्षण करते, त्यांत विशेष सामर्थ्य आहे. **पद क्र. ६** मध्ये 'सद्गुरुकृपेने स्वरूपप्राप्ती' होते, हा अनुसिध्द-उपदेश केला गेला आहे. स्वरूपप्राप्ती हा पारमार्थिक ऐश्वर्याचा अनमोल ठेवा आहे, या शब्दात हे महात्म्य सांगितले गेले आहे. **पद क्र. ७** मध्ये 'व्यर्थ चिंता कशाला?' असा प्रश्न विचारून प्रत्यक्ष देवाचा आधार असले, तर संसाराची तरी चिंता का करावी ? जन्म-मृत्यु, पालन-पोषण, हे सर्व देवाच्याच हाती आहे. साधनेने 'शिवप्राप्ती' करून घेतली, तर त्याच्या कृपेने प्रपंच व परमार्थ दोन्ही सुखावह होईल. म्हणून साधकाने देवाची चिंता (चिंतन) करावी. त्यासाठी साधनच करावे. तो देव कृपाळू आहेच आहे असा मथितार्थ त्यात आहे. इथे गुरुवर व देवावर विश्वास हवा, हेच सांगितले आहे.

सद्गुरु हाच उद्धारकर्ता :

श्रीनिंबरगीमहाराजांनी **पद क्र. ८, ९, १०, ११, १२, १३** या सर्व पदातून सद्गुरुचे महत्त्व विशद केले आहे. जसे **पद क्र. ८** 'ज्ञानबोधाने सिध्दप्राप्ती' विशद करताना ते सांगतात की, हृदयातच नामरूपी परीस आहे. सत्संगाद्वारे कठीण असलेले अंतःकरण नामस्मरणाने मृदु करावे. गुरुपदी शरण्यभाव असेल, तरच ज्ञानप्राप्ती होईल व ईश्वरदर्शनाने सिध्दप्राप्ती होईल. **पद क्र. ९** मध्ये 'मन गुरुपदी रमवावे' असे म्हटले आहे. का ? तर जीवनात वासना प्रबळ झाल्याने दुःखप्राप्ती होते, प्रपंचाची काळजीही त्याला दुःखग्रस्त करते, धनप्राप्तीची चिंताही त्याला भेडसावत असते. निद्रा-आळसही मनाला अस्वस्थ करतो. अशावेळी सद्गुरुस शरण जाऊन त्याच्या उपदेशाने आचरणशुद्धी करणे हेच उचित होय. मन त्यांत रमले की सुखानंद प्राप्त होतो. **पद क्र. १०** मध्ये 'गुरुपदी लीन व्हावे' असे म्हटले आहे. वासनाचा आवेग, मनाचे चांचळ्य, पदरी येणारी निराशा या गोष्टी जीवाची फजिती करतात. अशावेळी देवा, तूच माझा तारणहार आहेस, अशी कळवळ्याची

विनंती (प्रार्थना) करून गुरुकृपा प्राप्त होण्यासाठी गुरुपदी लीन (शरणागती) होणेच श्रेयस्कर होय. **पद क्र. ११** मध्ये 'सद्गुरुस शरण जावे' आणि **पद क्र. १२** मध्ये 'सद्गुरुचरणी समरस व्हावे,' या दोन्ही पदाचा मूलोपदेश हाच आहे की, सद्गुरुस शरण जाऊन आत्मोद्धारासाठी त्याला प्रार्थून राहावे. तोच मार्ग दाखविल. नाम साधनेनेच गुरुकृपा होऊन ईश्वराचा साक्षात्कार होतो. म्हणून 'गुरु' हाच श्रेष्ठ होय. **पद क्र. १३** मध्ये 'गुरुबोधाने ज्ञानप्राप्ती' हा भक्तीसिध्दांत सांगितला आहे. हाच संप्रदाय नव्हे, तर कुठल्याही संप्रदायात सद्गुरु हाच परमार्थाचा पथदर्शक आहे, हेच प्रतिपादिले गेले आहे. सद्गुरुंना संत एकनाथमहाराजांनी 'ज्ञानसूर्य' म्हटले आहे. तो ह्यात असतानाही ज्ञानदान स्वरूपी परमार्थाच्या प्रकाशवाटा उजळवितो. गुरुबोध म्हणजे नामस्मरण, हे साधन व उपदेश, हा साधनास उपकारक असल्याने ईश्वरप्राप्तीचा मार्ग चालण्यासाठी व पुढे जगतोद्धाराचे कार्य करण्यासाठी आत्मज्ञानाची आवश्यकता असते. गुरुंचे महानिर्वाण झाले तरी समाधीस्थानी ते चैतन्यरूपाने असतातच ! त्यांच्या कृपाशक्तीने साधकाला मार्गदर्शन होतच राहते. ज्ञानप्राप्तीचा 'कळस' म्हणजे 'देहीच देव प्रकटणे' होय. द्वैत मावळत अद्वैत होणे होय. ईश्वराशी ऐक्य घडून आलेले असते.

आत्मज्ञानस्वरूपी 'प्रसाद' :

पद क्र. १४ मध्ये 'आत्मज्ञानाची खीर' प्रसाद म्हणून तयार केली गेली आहे. हे पद रूपकात्मक आहे. खीर तयार करायची झाली तर अनेक जिन्नस आणून ती तयार करावी लागते. त्यासाठी सायासही पडतात. 'प्रयत्नोपाद्य' अशी ही खीर आहे. तिची प्रक्रिया कशी म्हणाल ? तर, पारमार्थिक वाटचालीत एकेक येणारा स्वानुभव एकत्र करणे होय. स्वानंद हाच खीरीचा सुवास होय. तिला गंधप्रचित्ती असे म्हटले जाते. खीर कशी तयार करायची तर लौकिक जीवनात स्वयंपाक करताना तांदळातले जसे खडे निवडून काढतात, मग तांदूळ सडून घेतात, दगडाची चूल मांडतात, जळण पेटवून त्यावर गाडगीमडकी ठेवून खिरीला कढ जावू देतात. मग ती उत्तमस्वरूपाची खीर तयार होते ! परमार्थातली खीर अशी तयार होते. तिचा

तपशील श्री.नारायणराव देशपांडे यांनी अनुवादात फार उत्तमरीतीने नमूद केला आहे. खीरीतील जिन्नस एकत्र करणे म्हणजेच सत्संगाची प्राप्ती करून घेणे. ती संतांच्या सहवासात ग्रहण करावी म्हणजे त्यांच्या संगतीने आत्मज्ञानाची प्राप्ती होते. प्रसादाची ती किमया (फलश्रुती) आहे असेच म्हणता येईल ! पद क्र. १५ मध्ये 'भक्तिसन्मुख वृत्ती व्हावी' असे प्रतिपादिले गेले आहे. वृत्तिपरिवर्तनातून ईश्वराशी ऐक्य होणे त्यात अभिप्रेत आहे.

मानापमान 'अटळ' आहेत :

पद क्र. १६ व १७ मध्ये श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांनी लौकिक जीवनात मानापमान तसेच निंदा-नालस्ती होणे अटळ असल्याचे सांगून, त्यातून बाहेर पडायचे असेल तर 'मान-अपमान ईश्वरचरणी अर्पावा' असे म्हटले आहे. आणि पुढे 'निंदे ऐवजी नामजप करावा' असा उपदेश केला आहे. निंदेला निंदेने उत्तर देऊ नये. आपण लोकनिंदा केल्याने वा दुसऱ्यानी कुणी आपली निंदा केल्याने मनास दुःखच होते. निंदकाचे तोंड कुणीच बंद करू शकत नाही. मग किमान दुःख टाळण्यासाठी आपले मन ध्यानात गुंतवावे. त्यायोगे आनंदच होईल ! परनिंदा करणे पाप आहे. मग साधकाने तरी ते करू नये, असे महाराजांनी बजावले आहे.

पद क्र. १८ मध्ये श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी व्याजस्तुती अलंकार वापरून 'निंदाव्यंजक स्तुती' चा एक नमुना तुम्हा आम्हासमोर मांडला आहे. वर वर पाहता देवाशी भांडण केले आहे. पण ते खरे निंदास्वरूपी नसून प्रेमळपणाने केलेल्या स्तुतीचेच लक्षण आहे. त्या देवाचे महात्म्यच वर्णिले आहे. उदा. देवाला निराश्रेय, निराधार, कुलहीन म्हटले गेले आहे. पण हे शब्द निंदास्वरूपाचे नसून देवाच्या निर्गुण, निराकार अशा स्वरूपाचे आहेत. देवच सर्वश्रेष्ठ आहे, तर तो निराश्रित कसा असेल ? देवाला निरालंब म्हटले आहे. त्याला आधाराची काय गरज आहे ? त्याला जन्म-मृत्यू नाही, मग त्याला कुळ तरी कुठले ? अशी यातली निंदाव्यंजक स्तुती आहे. पद क्र. १९ मध्ये देव हा 'सद्भक्तांचा रक्षणकर्ता' आहे असे म्हटले गेले आहे. धर्मरक्षणासाठीही तो सर्वशक्तीमान देव अवतारित्व धारण करून

धर्मरक्षणाचे कार्य करतो, असा त्यातील मुख्यविचार आहे. सज्जनांचे रक्षण करणे, दुर्जनांचे निर्दालन करणे हेच त्याचे अवतारकार्य होय.

प्रारब्ध विषयक बोध :

पद क्र. २० मध्ये निंबरगीकरमहाराज सांगतात की 'खोट्या प्रापंचिकाचा परमार्थही खोटा' होय. म्हणून प्रपंच व परमार्थ दोन्ही गोष्टी सचोटीने कराव्यात. पद क्र. २१ मध्ये त्यांनी तुम्हा-आम्हा आयुष्यात दुःख देणारी गोष्ट म्हणजे प्रारब्धाने घडून येणारी प्रतिकूलता होय. मग त्यावर उपाय कोणता, याविषयी महत्त्वपूर्ण बोध केला आहे. ते म्हणतात 'गुरुकृपेने प्रारब्धाचा नाश' होतो. प्रारब्ध म्हणजे गत जन्मीच्याही कर्माचे फळ असल्याने त्यात प्रतिकूलता असणारच. मोठया मोठया लोकांना, इतकेच नव्हे तर अवतारित्व धारण केलेल्यानाही प्रारब्ध चुकले नाही (पांडवांना व रामाला देखील वनवास हा प्रारब्धामुळे भोगावा लागला. पण त्यावर उत्तर हेच की, प्रारब्ध भोगत असतानाही गुरुस शरण जाऊन त्यांनी सांगितलेला भक्तीमार्ग सोडू नये, हेच खरे ! एकनाथांचे एक पद आहे : 'एका जनार्दनी भोग प्रारब्धाचा । हरिकृपे त्याचा नाश आहे ॥' श्रीगुरुदेवांनीही स्वरचित करणाऱ्याकात म्हटले आहे की, 'विपत्ती असो सर्वदा कुंति मागे । हरीचे जरी सर्वदा ध्यान लागे । सुटेना कदा भोगल्यावीण भोग । परि सर्वदा नाम इच्छि अभंग ॥' भक्ती करणाऱ्याला प्रारब्ध भोगण्याचेही बळ देवच देतो. (श्रीभाऊसाहेबमहाराजांनी म्हटले आहे की, 'विधात्याची रेषा कोण फिरवी ? तर साधु फिरवी' म्हणून सद्गुरुस शरण जावे, हाच उपाय आहे.)

पद क्र. २२ मध्ये त्यांनी म्हटले आहे की, सद्गुरुंनी दिलेल्या नामाचे मी स्मरण केल्याने मला वेगवेगळे अनुभव येऊ लागले. ('श्रवणी पेरिले । नयनी उगवले । रंगचि नयनी बरा । पंगु करा मन गुरुच्या चरणी श्रीरंगासी बरा ॥' असे संतांचे पद आहे व) म्हणून 'सद्गुरुकृपा बहुथोर' याचा पडताळा साधनमार्गाने कळून येतो.

पद क्र. २३ मध्ये महाराजांनी एक उदाहरण दिले आहे. पायात काटा मोडला, तरी पूर्व कर्म चुकले म्हणूनच हे दुःख (शिक्षा) झाले. जननिंदेने दुःख होते. पण

‘जननिंदा हे पूर्वकर्माचेच फळ’ आहे हे कळून घेतले पाहिजे. नैतिक आचरणाशी याचा संबंध आहे. त्याला त्यांनी ‘अदृष्ट-प्रारब्ध’ असेही म्हटले आहे.

सद्गुरुस शरण जावे :

पद क्र. २४ मध्ये मनास चांचल्याने ग्रासलेले असताना निराशा तर येणारच, पण ‘देवशरण्यतेनेच निराशानिवृत्ती होईल’, हे श्रीनिंबरगीकरमहाराज सांगतात. पद क्र. २५ मध्ये निवेदनभक्तीच्या संदर्भात त्यांनी म्हटले आहे की, ‘स्व’ सह सर्वकाही देवालाच अर्पण करून अनन्यभावाने शरण जावे. ‘शुद्ध अंतःकरणाशिवाय आत्मनिवेदन भक्ती नाही,’ हे वचन त्यांनी प्रतिपादिले आहे. पद क्र. २६ मध्ये त्यांनी ‘शरणागतीनेच जीवशिवाचे ऐक्य’ होईल, असे सांगितले आहे. माझ्यातील दोष दूर करून हे देवा (गुरुदेवा)मला आपल्याचरणी ठाव द्यावा, अशी प्रार्थनाही त्यांनी केली आहे. देवच सर्वसुखाचे निधान आहे. त्यालाच शरण जाऊन नामध्यान केल्यास जीवाला आनंद होतो, हे भक्तिसूत्रही त्यांनी सांगितले आहे. पद क्र. २७ मध्ये साधु-सत्पुरुष हे आपले अवतारकार्य संपत आले आहे हे जाणून देहत्यागाची (अवतार समाप्तीची) कशी लगबग करतात, हे सांगितले असून ‘देहत्यागासाठी ते देवालाच प्रार्थना’ करतात. देहउपाधी संपवून त्यांना मूळ स्वरूपाशी मिळून जायचे असते. परब्रह्माचे हे सृष्टिचक्र या स्वरूपातच सुरू असते, याची कल्पना इथे येते.

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांच्या पदांचा वेध इथे तपशिलाने घेण्यामागे भूमिका हीच आहे की, संप्रदायाला तत्त्वज्ञान आणि अनुभूती यांची जोड देऊन त्यांनी जो उपदेश केला, त्यामुळे नंतरच्या सद्गुरूपदावरील सत्पुरुषांनी नामस्मरण व नीति आचरण या दोन पाऊलांनी पुढे वाटचाल अधिक सोपी करून भक्तिप्रसाराचे कार्य सर्वदूरपर्यंत नेले.

गुरु तोचि देव :

चिमड संप्रदाय आणि इंचगेरी संप्रदाय यात जे आत्मसाक्षात्कारी संत होऊन गेले, त्यापैकी सर्वांनीच ‘गुरु तोचि देव’ हाच गुरुमंत्र जाणून नामाने देवदर्शन करून

घेतले आणि अनुग्रह देऊन इतरांनाही ईश्वरदर्शनाचे साधन हाती दिले. आत्मोद्धारबरोबरच जगतोद्धार केला. त्यात श्रीरामचंद्रमहाराज यगद्वीकर यांची तीन पदे इथे समाविष्टित केली गेली आहेत.

पद क्र. २८, २९, ३० मध्ये त्यांनी ‘साधनयोगे ईश्वरदर्शन’ घडून येण्यासाठी विकार-वासनाचा त्याग करून ध्यान मार्गाला प्राधान्य द्यावे. त्या योगे ईश्वराचे सगुण वा निर्गुणदर्शन होते, हे स्वानुभवावरून सांगितले आहे. त्यांना श्रीकृष्णाचे दर्शन झाले होते. देव त्यांनी अनंत रूपे, अनंत वेषे पाहिला. दुर्मिळ असा नरदेह लाभल्याने त्याचे सार्थक करून घेण्यासाठी परमार्थपदी वाटचाल करावी. अखंड ध्यानाने ईश्वराचा साक्षात्कार होतो. म्हणून ‘नरदेहाचे सार्थक करावे’ हा बोध प्रकट केला आहे. (‘नित्यनेमावली’ मध्ये रात्रीच्या भजनात हे पद श्रीगुरुदेवांनी समाविष्टित केले आहे.) पद क्र. ३० मध्ये त्यांनी संप्रदायाच्या गुरुपरंपरेचा उल्लेख केला असून अज्ञानी जीवांच्या उद्धारासाठी रेवणसिध्द प्रकटले. तेच काडसिध्दरूपाने प्रकटले, तेच निंबरगीकरमहाराजांच्या रूपाने, पुढे रघुनाथप्रियसाधूमहाराज रूपाने प्रकटले अशी पुर्नअवताराची परंपराच विशद केली आहे. ‘गुरु तोचि देव’ या न्यायानेच त्यांनी गुरुकृपेने देव पाहिला व इतरांनाही तो पाहण्यासाठी नामरूपाने आत्मशक्ती दिली.

संप्रदायिक जिव्हाळ्याच्या अंगानेच हे सर्व अभंग पाहत गेल्याने या सर्वांची मूळचीच असलेली योग्यता मला पाहायला मिळाली हे माझे थोर भाग्य आहे, हे मात्र खरे !

मंत्रजपाने ईश्वरदर्शन :

चिमड संप्रदायातील थोर साक्षात्कारी संत श्रीहणमंतराव तथा तात्यासाहेब कोटणीसमहाराज यांचे एक पद इथे ग्रंथाच्या शेवटी घेतले आहे. पद क्र. ३१ मध्ये त्यांनी ‘सद्गुरु कृपेनेच आत्मोद्धार’ या भक्तिसूत्राद्वारे नामसाधन म्हणजेच मंत्रजप होय, याचा पुनरुच्चार केला आहे. त्यात जपसाधनेसाठी प्रथम सद्गुरुकडून नाममंत्रप्राप्ती (अनुग्रह) तरी व्हायला हवी, तरच स्मरणोपासना करता येईल, ही गोष्ट महत्त्वाचीच आहे. भक्तिमार्गावर वाटचाल करताना तुम्हा-आम्हा जीवाचे कल्याण

व्हावे असेच त्यांनी प्रतिपादिले आहे. कल्याण होणे म्हणजेच ईश्वरदर्शन घडून येऊन जीवनाचे सार्थक होणे होय. या फलश्रुतीस्वरूप पदानेच 'चिन्मयबोध' हा ग्रंथ समाप्त झाला आहे. या ३१ पदांमधून संप्रदायाचे अनुभवरूपाने दर्शन व तत्त्वज्ञान प्रकट झाले आहे. त्यामुळे ही सर्वपदे म्हणजे 'सद्गुरुंचा कृपाप्रसाद' होय, असेच मला वाटते. थोरसाक्षात्कारी संत श्रीदासराममहाराज यांच्या कृपाशीर्वादाने व अनुग्रहप्राप्तीने अनुवाद करणारे श्री. नारायणराव देशपांडे यांनी केलेली लेखनसेवाही 'गुरुपूजन' स्वरूपच आहे. त्यामुळे ग्रंथाचे मनन करताना त्यांच्या अनुवादाचा मला फार उपयोग झाला. हा ग्रंथ पाहताना एक विशेष विनंती इथे रूजू करावीशी वाटते. कोणती म्हणाल ? तर ही एकतीस पदे कानडी-मराठी भाषा जाणणाऱ्या कवी वा कवियत्रीने गेय स्वरूपात अभंग वा ओवी अशा छंदात शब्दरूप देऊन त्या पदाखालीच द्यावीत. का म्हणाल ? तर मराठी भाषेत त्यावर व्याख्यान प्रवचन याद्वारे त्यातील भक्तिधर्म सर्वांपर्यंत नेऊन पोहोचविता येईल. तीही 'गुरुसेवा' महत्त्वाची आहेच आहे. तसे झाले तर श्रीज्ञानदेवांचा जसा हरिपाठ आहे, तशागत हा पदसंग्रह चिमड-निंबरगी-इंचगेरी संप्रदायाचा 'हरिपाठ' वा 'गुरुपाठ' म्हणून सिध्द होईल, पठण-निरूपण यासाठी उपकारक ठरेल, अशीच माझी श्रद्धा-भावना आहे.

'अभिप्रायस्वरूपी ग्रंथमनन' करताना, ही लेखन सेवा 'थोडी अधिकच' झाली आहे याची मला कल्पना आहे. पण संप्रदायिक समन्वयाला अग्रभागी ठेवून हा पदस्वरूपी संतधनाचा ठेवा कळून घ्यावा, यासाठी हात आखडता न घेता, हे चिंतन केले आहे. प.पू.संतश्रेष्ठ श्रीदासराममहाराजांच्या चरणी कृपाप्रसाद प्राप्त व्हावा म्हणून मी शिरसाष्टांग दंडवत घालीत आहे. विद्यमान पीठाधीश प.पू.श्री.चंद्रशेखरमहाराज यांचेही चरणी साष्टांग नमन मी करीत आहे. उभयतांनी कृपाशीर्वाद देऊन मला उपकृत करावे, हीच त्यांचेचरणी प्रार्थना आहे. सद्गुरुकृपेने हे सर्व लेखन झाले, त्या सद्गुरुंचे माझेवर बहुथोर उपकार आहेत. त्यांचेही पायी माथा टेकवित आहे.

- प्रा.डॉ. नरेंद्र सदाशिव कुंटे

दूरभ्रमण : ९४२२६५३६३६

प्रस्तावना

भारतवर्षामध्ये उपनिषद् कालापासून आजपर्यंत जगाला मार्गदर्शन करणारे अनेक साक्षात्कारी संतमहात्म्ये होऊन गेले. साक्षात्कारी संतांची अखंड परंपरा असणे, हा केवळ ईश्वरी योजनेचा भाग आहे. अशाच संतकुळी मध्ये श्रीनारायणराव भाऊसाहेब महाराज निंबरगीकर हे महान श्रेष्ठ पुरुष इ.स. १७८९ मध्ये भूतलावर अवतीर्ण झाले.

रेवणसिध्द-मरूळसिध्द-काडसिध्द व निंबरगीकरमहाराज म्हणजे श्रीगुरुलिंगजंगममहाराज अशी गुरुपरंपरा आहे. रेवणसिध्द हे या निंबरगी संप्रदायाचे मूळपुरुष होत. निंबरगीकरमहाराजांना रेवणसिध्दांचेच अवतार असलेल्या श्रीकाडसिध्दांच्याकडून अनुग्रह प्राप्त झाला होता. जगतगुरू श्रीतुकाराममहाराजांचे अवतार असलेल्या निंबरगीकरमहाराजांनी केवळ जगदोध्दारासाठी जन्म घेतलेला होतो. या संप्रदायामध्ये, रघुनाथप्रिय साधुमहाराज, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर, श्रीनारायणमहाराज यरगट्टीकर, श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस, श्रीमामामहाराज केळकर, श्रीदासराममहाराज, श्रीभाऊसाहेबमहाराज उमदीकर, श्रीगुरुदेव रानडे, अंबुरावमहाराज व अशी अनेक नररत्ने निर्माण झाली.

प्रस्तुत पुस्तकामध्ये श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द, श्रीनिंबरगीकरमहाराज, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर (चिमडचे महाराज), व श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस या सर्वांची मिळून ३१ कानडीपदे मराठीतून भावार्थविवरणासाठी घेतलेली आहेत. या पदांच्यामधील विषय सुबोध होण्यासाठी, मूळ कानडीपद, विषयानुबंध, भावार्थविवरण व अखेरीस तात्पर्यार्थ असा अनुक्रम दिलेला आहे. तसेच गु.भ.प.श्री.नरेंद्र कुंटे यांनी सुचविल्याप्रमाणे प्रत्येक पदासाठी एक उपशिर्षक दिले आहे. सदरची पदे ही प.पू.गुरुवर्य श्रीदादामहाराज कोटणीस यांनी संपादीत व प्रकाशित केलेल्या 'कैवल्य वैभव' व 'कैवल्यकुंज' तसेच 'महाराजवर वचन', 'बोधसुधे' या ग्रंथांमधून घेतलेली आहेत. ही पदे म्हणजे केवळ काव्य नव्हे, कारण यामधून फार उच्च दर्जाच्या परमार्थिक तत्त्वाज्ञानाचा अविष्कार झालेला आहे.

यामध्ये श्रीरेवणसिध्दांची दोन पदे आहेत. यातील “बहु दोडुदी जन्मा”- या पदामध्ये साधन करून गुरूकृपा झाली असता होणाऱ्या साक्षात्काराचे वर्णन आहे. दुसऱ्या “यारिगे काणद मुत्तू” या पदामध्ये साधन करण्यासाठी जीवनाचे चैतन्यसूत्र बळकट हवे, (सूत्रद बलविरबेकु--) या सुषुप्नारूपी चैतन्य सूत्राच्या आधारे साधन केले असता आत्मस्वरूपाची प्राप्ती होते असे म्हटले आहे. यामध्ये श्रीकाडसिध्दांचे एक पद आहे. “कंडिरेनो महाकारण ब्रह्मन”- ब्रह्मस्वरूपाचे वर्णन करणारे हे पद म्हणजे श्रेष्ठ अशा पारमार्थिक रूपक काव्याचे उत्कृष्ट उदाहरण होय.

या संग्रहामध्ये श्रीनिंबरगीकरमहाराजांची उपलब्ध असलेली एकूण २४ पदे घेतलेली आहेत. या सर्वपदांच्या मधून त्यांच्या पारमार्थिक जीवनाचे प्रतिबिंब दिसून येते. त्याचे व्यवहारीक जीवन व तत्त्वज्ञान एकमेकांशी एकरूप झालेले होते. त्यांच्या जीवनातून तत्त्वज्ञान वेगळे काढता येणार नाही.

या चोवीस पदांमधील कांही प्रासंगिक पदे, कांही रूपक पदे, कांही कूटप्रश्न असलेली गूढपदे आहेत तर कांही पदांच्यामधून साधन व साक्षात्काराचे अनुभव कथन केलेले आहेत.

“कळू मेतगे माडी”,-या पदामधून दुर्मिळ अशा मानवी जन्माचे महत्व सांगितले आहे. सद्गुरूंच्याकडून समजावून घेऊन साधन केले असता, त्यांच्याच कृपेने हे कठीण अंतःकरण मृदु होते व त्यापासून नामामृताची प्राप्ती होऊन ज्ञानज्योतीचे दर्शन होते. “ना ह्यांग बडव”,- या पदामध्ये आत्मानुभव आल्यानंतर येणाऱ्या निर्भयतेचे व उपाधीरहित अशा मुक्त जीवनाचे उत्कृष्ट वर्णन आले आहे. “अंदिल्ला स्वामी इंदिल्ला”,- या पदामध्ये तू निर्गुण निराकार तर मी निर्विकार, तू सगुण सकार तर मी तुझा भक्त, तू प्रणवस्वरूप तर मी प्रणवाचा जप करणारा, अशा अनेक उदाहरणांनी देव व भक्त हे कोणत्याही अवस्थेत एकरूपच असतात. द्वैतामध्ये राहूनही ते अद्वैताचा अनुभव कसा घेत राहतात, याचे वर्णन या पदामध्ये आले आहे.

“ईसुदीन ई नालकु वेद”,- अविश्रांत साधन करून श्रीनिंबरगीकरमहाराज स्वतःच गुरूलिंगजंगम म्हणजेच श्रेष्ठ चैतन्ययुक्त आत्मतत्त्वरूप झाले आणि सर्वात्म

भावात रममाण होऊन राहिले आहेत असे या पदामध्ये म्हटले आहे.

“ॐ नाम काय वदू”,- व “नूसीया न्यूडिद्याने”,- ही दोन प्रासंगिक पदे आहेत. ह्या पदांच्यामधून नामस्मरणाचे व चित्तशुद्धीचे महत्व सांगितले असून, प्रारब्धापासून आपणास सोडविण्याची प्रार्थना केली आहे. या संग्रहात “केळू शायरा हिडीयो खूना”,- व “केळो चातुरा हक्किय भेदा”,- अशी दोन कूटपदे असून त्यांचा अर्थ करणे अवघड आहे. “ब्यासरादितो जन्म ब्यासरादितो”,- देह ठेवण्यापूर्वी निंबरगीकरमहाराजांनी केलेले हे अखेरचे पद आहे. आपल्या निर्याणाची सूचना देणाऱ्या या पदामधे, ‘आपल्याला आता या देहाचा कंटाळा आला आहे’ असे म्हटले आहे. यानंतर काही दिवसांनीच महाराजांनी महानिर्याण केले.

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी केलेला बोध, त्यांचे शिष्योत्तम असलेल्या, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर यांच्या अंतःकरणात ठसलेला होता. त्यांनी लिहिलेल्या “कंडेनीकाणिलेना श्रीकृष्णन”, व “माडो परमेश्वर गुरूध्याना”,-या दोन पदांच्यामधून त्यांची गुरूभक्ती दिसून येते. गुरूउपदेशाप्रमाणे साधन केल्यानंतर येणाऱ्या अनुभवाचे अत्यंत भक्तीरसपूर्ण वर्णन या पदांमधून आलेले आहे. तसेच “अरवि निंदे स्तोत्रमाडुवे”,- हे पद म्हणजे चिमड संप्रदायाच्या गुरूपरंपरेचे अत्यंत सेवाभावपूर्वक रेखाटलेले स्मरण चित्र होय.

श्रीगुरूदेव रानडे यानी ज्यांना ‘आधुनिक एकनाथ’ म्हणून संबोधले असे प.पू.सद्गुरू श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस हे श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर (चिमडचे महाराज) यांचे शिष्य होते. त्यांच्या “नाऊ धन्य निवू धन्य”,- या पदामध्ये, त्यांनी साधन करून गुरूकृपेने ब्रह्मरूप झालेल्या अवस्थेमध्ये प्राप्त झालेल्या कृतार्थ जीवनाविषयी धन्योद्गार काढलेले आहेत.

सारांशाने, असे म्हणता येईल की, सद्गुरूंच्याविषयी मनामध्ये नितांत आदर, श्रद्धा ठेवून, साधनाची पराकाष्ठा केली असता, साक्षात्कार होतो व त्या जीवाला परमानंदाची प्राप्ती होऊन, त्याचे जीवन कृतार्थ होते. हाच उपदेश वरील सर्व पदांच्यामधून केलेला आहे.

आपल्या सिध्द संप्रदायातील महान सतपुरुषांनी कानडीतून लिहिलेल्या या पदांचे भावार्थ विवरण लिहिणे विषयी श्री.दिपकजी केळकर यांनी मला सांगितले. वास्तविक पाहता हे अवघड कार्य करण्याची माझी पात्रता नाही परंतु माझे सद्गुरू श्रीदासराममहाराजांना माझेकडून अल्प सेवा घ्यावयाची असेल म्हणूनच त्यांनी माझ्यावर हा विश्वास दाखविलेला आहे. माझे कानडी भाषेचे ज्ञान सखोल स्वरूपाचे नसल्याने या पदांच्या भावार्थ विवरण लिहिणेच्या कामी “कैवल्यकुंज” या पुस्तकामध्ये श्री.म.श्री. देशपांडे यांनी केलेल्या भावानुवादाचा आधार घेतला आहे. त्यांचा मी अत्यंत ऋणी आहे. माझे सद्गुरू प.पू.श्रीदासराममहाराज यांची कृपा व प.पू.श्री.आण्णांचे प्रेम, यामुळेच हे सर्व घडून आले आहे, याची मला खात्री आहे. या कामामध्ये श्री. मुकुंदराव वाडेकर व त्यांच्या सुविद्य पत्नी, तसेच श्री.गुरूनाथ जोशी यांची मदत झाली. मी त्यांचा कृतज्ञ आहे.

श्रेष्ठ अशा महापुरुषांची ही पदे म्हणजे आध्यात्मिक तत्त्वज्ञानांनी भरलेले अमृत कुंभच आहे. या ग्रंथामुळे पारमार्थिक मार्गावरील साधकांना मोठा लाभ होणार आहे. या ग्रंथातील पदामधील “चिन्मयबोध” सर्वांना व्हावा हाच या ग्रंथ प्रकाशना मागील हेतू आहे.

अखेरीस भगवान सद्गुरू श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द व श्रीगुरूलिंगजंगममहाराज (श्रीनिंबरगीकरमहाराज) यांचे चरणी अनेक दंडवत करतो व आपल्या संप्रदायातील सर्व थोर संत-सतपुरुषांना नम्रतापूर्वक वंदन करून येथेच थांबतो.

दादांचा चरणराज
नारायण देशपांडे

सांगली

दि.२६/०६/२०१९

माझे मनोगत....

आपला संप्रदाय निंबरगी संप्रदाय असून या संप्रदायात अनेक सिध्द सतपुरुष होऊ गेले. या सर्वांनी आपल्यासाठी मोलाचा बोध केला आहे.

आशाच सतपुरुषांपैकी प.पू.श्रीरेवणसिध्द, श्रीकाडसिध्द, श्रीनिंबरगीकरमहाराज, श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर व प.पू.श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस यांनी कानडीतून पदे लिहिली आहेत.

या कानडी पदांचा मराठी अर्थ आमचे सद्गुरू प.पू.श्रीदासराममहाराज यांचे कृपेतील साधक श्री. नारायणराव देशपांडे यांनी केला आहे. अशा या पुस्तकाला ‘चिन्मयबोध’ असे नाव दिले आहे. या पुस्तकामुळे आम्हा सारख्या साधकांची मोठी सोय झाली आहे. ह्या पुस्तक कामी नारायणराव देशपांडे यांची प्रस्तावना देखील लाभली आहे. तसेच प.पू.श्री.नरेंद्र कुंटे यांचा अभिप्राय ही प्राप्त झाला आहे.

अक्षर जुळवणीचे काम साई कॉम्प्युग्राफिक्स यांनी केले असून मुद्रणे तपासणी चे अत्यंत जिकीरीचे काम आमचे सहकारी श्री. रमेश लाळे यांनी केले आहे. त्याचा मी आभारी आहे.

छपाईचे काम श्रीकृष्ण मुद्रणालयाचे श्री.खाडिलकर यांनी फार मनापासून केले आहे. त्यांचे या कामी मी आभार मानतो. विशेष बाब म्हणजे सन २०१९-२० हे वर्ष आमचे सद्गुरू प.पू.श्रीदासराममहाराज केळकर यांचे जन्मशताब्दी वर्ष आहे. त्या योगाने या पुस्तकासाठी मला प.पू. सदाशिवमहाराज निंबरगीकर, व प.पू.श्रीआण्णामहाराज यांचे आशिर्वाद लाभले. या सर्वांचा मी ऋणी आहे.

आमचे मित्र श्री.दिपक केळकर यांचे मोलाचे चार शब्द व श्री. प्रसन्न गोखले यांचे मार्गदर्शन लाभले त्यांचा ही मी आभारी आहे. प.पू.सद्गुरू श्रीदासराममहाराज यांचे कृपेने अशीच सेवा माझेकडून व्हावी अशी प्रार्थना करून इथेच थांबतो.

॥ राजाधिराज सद्गुरूनाथ महाराज की जय ॥

दि. २७/०६/२०१९

श्रीसद्गुरू सेवक,
गुरुवत्सल सुरेश कुरुकवीर

कानडी पदांचा क्रम

पद क्र.	पद	पृष्ठ क्र.
सद्गुरू श्रीरेवणसिध्दमहाराज यांची पदे		
१)	बहुदोडुदी जन्मा बहुदोडुदी जन्मा	१
२)	यारीगे काणद मुत्तू	४
सद्गुरू श्रीकाडसिध्दमहाराज यांचे पद		
३)	कंडिरेनो महाकारण ब्रह्मन	६
सद्गुरू श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांची पदे		
४)	मनसिन मुरगी नी तिहिसो देवा	८
५)	ॐ नाम कायुवदुनामद बलवू	१०
६)	ना ह्यांग बडव ना ह्यांग परदेशी	१२
७)	चिंत्याक माडती	१४
८)	कल्लु मेत्तगमाडि कोळणा	१६
९)	कंडकंडेमनवु हंडला हरवुतदपुंडरीकाक्ष	१८
१०)	तारिसो यन्न पालिसो	२०
११)	केळूशायरा हिडीय खूना	२२
१२)	गुरुचरणकमलदल्लि भृंग	२५
१३)	ईसुदिना ई नालकुवेदा	२७
१४)	नेल्ल कुट्टुण बारम्मा	२९
१५)	अंहिल्ला स्वामी इंहिल्ला	३२

१६)	नूसियानुडिदान्याके ।	३४
१७)	केळो चातुरा हक्कियभेदा	३६
१८)	नीनू नेलिगेडी नानु कुलगोडी	३८
१९)	बारो रंगा यन्ना मनिये	४०
२०)	अल्पविद्येद कवी केलिदाडु	४२
२१)	विधियुकाडुव समय विपरीतवो	४४
२२)	गुर्ता तोरिद गुरुवीन मोरतू	४६
२३)	एनु बंदितु एनगे	४८
२४)	मुनिवरेनु रमणा	५०
२५)	एंनु ओप्पिसलि एन्न	५२
२६)	एनु माडिदि केळेत्र देव	५४
२७)	ब्यासरादितो जन्म ब्यासरादिता	५६
सद्गुरू श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर यांची पदे (श्रीचिमडचेमहाराज)		
२८)	कंडेनीकणिलेना श्रीकृष्णन	५८
२९)	माडो परमेश्वर गुरु-ध्याना	६०
३०)	अरवि निंदे स्तोत्रमाडुवे	६२
सद्गुरू श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस यांचे पद		
३१)	नाऊ धन्य, निऊ धन्य	६४

॥ श्रीसद्गुरु प्रसन्न ॥

श्रीमत् सद्गुरु

श्रीरेवणसिध्दमहाराजकृत पदे

पद क्र. ९.

बहुदोडुदी जन्मा बहुदोडुदी जन्मा ॥

जंबुद्वीपदंतरेदभाळाक्षहरनस्तुती बिडद कोंडाडिदर बहुदोडुदो
तम्मा॥ध्रु॥

मूडलादिकिनोळुमूडित्त ईचिक्री नाडेला बेळगादितो तम्मा ॥
यडबलामध्यदिनडवशोभसि कंडू इदूपडदबंदवरिगो तम्मा ॥१॥

ऐदरोळगैद हुदिगी कोंडियदुऐदरोळगैदु कलसो तम्मा ॥ काया
विरहित नागी प्रभु महिमा दोळगशिल्कि लयवागबेको तम्मा ॥२॥

पश्चिमदिक्किनल्ली मिंचिकेडवकरिदु किच्चेद अडरितल्लो तम्मा ॥
सच्चिदानंदनध्यानदोळ इरलिक्के निश्चिंतनाग बेको तम्मा ॥३॥

हसर हळदीयक्यंपुहसनागी तोरुत ऋषीगिडीय उदरितल्लो तम्मा ॥
सूसुवमनवब्बळो गुरुघोषदोळग शिल्की लयवागबेको तम्मा ॥४॥

बैलीगे बैलानिबैलातोरुतलेद आदमूलब्रह्म तम्मा ॥ रेवगीपुरद
सिद्ध लिंगेशनएंद यनिसबेको तम्मा ॥५॥

रंग-नाद-प्रकाश

विषयानुबंध

निंबरगी संप्रदायाची गुरुपरंपरा भगवान परमपूज्य रेवणसिद्ध महाराजांच्या पासून आलेली आहे. रेवणासिद्धकृत या पदामध्ये प्रकाश व अनाहतनाद यांच्या होणाऱ्या साक्षात्काराचे वर्णन आलेले आहे. दिव्य तारका, विजेचा झगझगाट, अग्निवर्षाव अशा प्रकाराच्या प्रकाशाचा अनुभव व श्रेष्ठ अनाहतनाद श्रवण हे विषय येथे आलेले आहेत. हे सर्व गुरुकृपेने साधन करून साध्य होते असे रेवणसिद्ध सांगतात.

भावार्थ विवरण

भारतामध्ये नरदेह लाभून जो शंकराचे भजन अखंडपणे करतो तो पुण्यवान पुरुष भाग्यवान होय. अशा साधनेने, सर्व जग ज्यामुळे प्रकाशमान झाले आहे तो तारा भ्रूमध्यामध्ये चमकताना दिसतो. अशावेळी देह भावाचा त्याग करून तो साधक त्या ईश्वराच्या प्रकाशाशी समरस होऊन राहतो.

साधनेमध्ये अंतर्मुख होऊन पश्चिम मार्गाने जाताना वीज चमकून, अग्निवर्षाव झाल्याचा अतिंद्रिय अनुभव येतो. तरीपण अशावेळीही चैतन्यरूप ईश्वरांशी असलेली ध्यान मग्नता भंग होऊन देऊ नकोस.

उर्ध्वस्थानी सहस्रदळामध्ये हिरवा, पिवळा, तांबडा अशा रंगांचा वर्षाव होतो. अशावेळीही एकाग्रतेने ते चंचळ मन अनाहतनाद श्रवणात तदाकार करून रहा.

अवकाश नाहीसा होऊन निरवकाश दिसू लागेल म्हणजेच

चिदाकाशाचाही लय होईल तिच मूळब्रह्माची अवस्था होय. असा अनुभव आला तरी आपण मात्र रेवगीपूराच्या सिध्दलिंगेशाचे दास आहोत हे कधीही विसरून नये. असे भगवान रेवणसिद्ध या पदात सांगतात.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरुकृपेने साधन प्रक्रियेमध्ये साधकाला अनाहतनाद श्रवण व प्रकाशदर्शनाचा अनुभव अनुक्रमाने येतात. व अखेरीस चिदाकाशाचाही लय होऊन त्याला ब्रह्मावस्था प्राप्त होते.

पद क्र. २

यारीगे काणद मुत्तू ॥ गुरुकरुणा आगदे तिळियदे गोत्तू ॥ध्रु॥
 काष्टदोळग्रियंति यदु ॥ आदु कोटिसूर्यन प्रभे नेटागियदू ॥ आदु
 नोटक कांबुवदु निजनिष्टे उळ्ळवरिगे घट्टि गोंडियदू ॥१॥
 कत्तलियोळ कांबुवदु ॥ आदु यत्तनोडले प्रभा आत्त दोरूवदु ॥
 नित्य वोळगोत्तू माडियदू ॥ आदु उत्तर उन्मनी शेरी कोडियदु ॥२॥
 सूत्रद बल इरबेको ॥ आ सूत्र हिडद तां बंदिर बेको ॥ तापत्रयगुण
 अळिय बेको ॥ सुज्ञानी सुपुत्रद न्यली तिळिबेको ॥३॥
 उदय ग्रस्त यरडु अदकिल्ला ॥ वेदश्रुतिशास्त्र आगमक निरकिल्ला ॥
 निन्नोळु नी तिळियलिल्ला ॥ आदु कळ मेत्तग माडिदवने बल्ला ॥४॥
 रेवगीपूरक्रे होगबेको ॥ दोडु महामेरूपर्वतगिरी हळब बेको ॥
 अभिमानगवी होगबेको ॥ दोडु रेवणसिध्दन लिंग नोडबेको ॥५॥

तेजस्वरूप मोतीदर्शन

विषयानुबंध

गुरुकृपा संपादन करून, इंद्रियांचा निग्रह करून, भक्तिसाधन केले असता चिन्मय मोत्याप्रमाणे दिसणाऱ्या आत्मरूपाचे दर्शन होते. आत्मानुभावी साक्षात्कारी संताना हा मोती अंधारात व प्रकाशात सतत दिसत राहतो. अशा चिन्मय मोत्याचे स्वरूप व त्याच्या प्राप्तिसाठी कराव्या लागणाऱ्या साधनाचे वर्णन ह्या पदामध्ये रेवणसिध्दानी केले आहे.

भावार्थ विवरण

चिन्मय मोत्याप्रमाणे दिसणाऱ्या आत्मस्वरूपाचे आकलन होणे

कठीण आहे. कोटी सूर्याच्या प्रभेने तळपणारा हा मोती, काष्ठातील अग्निप्रमाणे गुप्त आहे व त्यामुळे तो सामान्य माणसाच्या चर्म चक्षूंना लक्ष्य होत नाही. मात्र साधकाला साधनेमध्ये तो मोती अंधारातही दिसतो. जिकडे पहावे तिकडे तो सर्वत्र चमकत राहतो. तो मोती शिरोहृदयामध्ये वास करित असून मनाचे उन्मन झाले की अनन्य निष्ठा असलेल्या साधका समोर प्रकर्षाने प्रकट होतो.

त्या स्वरूप मोत्याचे दर्शन होण्यासाठी, जीवनाचे सूत्र बळकट असावे लागते. या सूत्राच्या आधारे साधन केले असता, त्रिगुण नाहीसे होतात आणि त्या पारमार्थिक वस्तुचे महत्व जाणले जाते.

त्या मोत्यास उदयास्त नाही. तो श्रुति-शास्त्र व आगम-निगम ह्याना अगम्य आहे. असा हा मोती साधन करून कठीण हृदय मृदु केले असता, आपोआपच प्राप्त होतो.

या करिता पवित्र क्षेत्र असलेल्या रेवगीपुराला जाऊन तेथे असलेल्या रेवणसिध्दांच्यालिंगाचे दर्शन घ्यावे, व त्याच्या भक्तीप्रेम रूपामध्ये तल्लीन होऊन जावे. असे झाले असता सद्गुरुंची कृपा होऊन, आत्मस्वरूप अवगत होणार आहे. असे भगवान रेवणसिध्द या पदामधून सांगत आहेत.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरुकृपा झाल्यावर बळकट जीवनसूत्राच्या म्हणजेच सुषुम्नेच्या आधाराने साधन साधले असता अंतःकरणाची पूर्णतः शुध्दी होते. व त्या साधकाला तेजोरूप मोत्याप्रमाणे दिसणाऱ्या आत्मस्वरूपाचे दर्शन होते.

सद्गुरु श्रीकाडसिध्दमहाराज कृत पदे

पद क्र. ३

कंडिरेनो महाकारण ब्रह्मन । कंडु उंडेब महाज्ञानिगळिरा ॥१॥
 मोळके इल्लद बीजव बित्ति । अळते इल्लद राशिय माडि ॥ ओळतंदु
 मने तुंबि, हेचुळिद धान्यव । अळतीले मारिरो,
 महाज्ञानिगळिरा ॥१॥
 कावु इल्लद कोडलिय पिडिदु । मूडल दिक्किन महाबेरु कडिदु ॥
 ओंदे होडेंतक्रे मूरु तुणकनु । माडि चळिरो, महाज्ञानिगळिरा ॥२॥
 मूरुबट्टिन अळतेय मेले । आरु बेट्टगळडगिदवळे ॥ मीरीदुन्मनिय
 कोनेय बागिलव । तेरेदु नोडिरो, महाज्ञानिगळिरा ॥३॥
 नालिगिल्लद गंटेय नुडिसी । नाद शब्दव हिडिदु निळ्ळिसि ॥ ओडेय
 श्रीकाडसिध्देशन कूडि । काणबारद काणिरो महाज्ञानिगळिरा ॥४॥

सबीजनामानेच परब्रह्मप्राप्ती

विषयानुबंध

परब्रह्म प्राप्तीच्या मार्गाची रूपरेषा या पदामध्ये सांगितली आहे. श्रीकाडसिध्दमहाराजांनी या पदात अनेक रूपके वापरलेली आहेत. हे एक श्रेष्ठ असे पारमार्थिक रूपक काव्य आहे. परब्रह्माच्या प्राप्तीसाठी नामबीज पेरले पाहिजे. नंतर सारासार विवेकाने मायेचा निरास करून षडचक्रावरती आरोहण करावे. तेथे उठणाऱ्या अनाहतनादाशी व आत्म प्रकाशाशी समरस होऊन रहावे असे झाले असता परब्रह्माची प्राप्ती होते असे श्रीकाडसिध्दमहाराज सांगतात.

भावार्थ विवरण

परब्रह्म प्राप्तीसाठी सबीज नामाचा अभ्यास केला असता, चैतन्यांच्या अमाप अशा भरघोस राशीचा ठेवा जमा होतो. चैतन्यानी हा देह भरून टाकावा व ही चैतन्याची रास इतराना अधिकारपरत्वे वाटून टाकावी.

अहंकाररहित सारासार विवेकाच्या कुऱ्हाडीने महामायेची मोठी मुळी तोडावी त्यायोगे मायेपासून उत्पन्न होणाऱ्या त्रिगुणांचेही तुकडे तुकडे होऊन जातील.

महामायेच्या नाशानंतर उन्मनीचे दार आपोआप उघडले जाईल. तेथे त्रिकुट शिखरावरती असलेल्या षड्चक्रांचे दर्शन त्या साधकाला होईल.

आता वाचारहित घंटा वाजवून तेथे उमटणाऱ्या विस्मयकारक अनाहताच्या नादाचे स्थिर बुध्दीने श्रवण करावे. प्रभू काडसिध्दाशी समरस झाले असता अदृश्य असा चिद्रप्रकाशाचा अनुभव येतो. अशा प्रकारे आनंदरूप महाकारण ब्रह्माची प्राप्ती होते. अशा प्रकारे साधन प्रक्रियेने साक्षात्कार कसा होतो त्याचे वर्णन सद्गुरु श्रीकाडसिध्दमहाराजांनी या पदामधून केलेले आहे.

तात्पर्यार्थ

ब्रह्मप्राप्तीसाठी सबीज नामाच्या अभ्यासाने साधकाला चैतन्याचा साक्षात्कार होतो. त्यामुळे अष्टदाप्रकृतीचा निरास आपोआप होतो. पुढे षड्चक्रावरती अनाहतनाद व चिद्रप्रकाशाचा अनुभव येतो. व अखेर त्या साधकाला आनंदरूप परब्रह्माची प्राप्ती होते.

सद्गुरु श्रीनारायण भाऊसाहेबमहाराज

निंबरगीकरकृत पदे

पद क्र. ४

मनसिन मुरगी नी तिहिसो देवा ॥

मानसिन मुरगी नी तिहिसो ॥ध्रु. ॥

प्रातःकालक्रेयहू परद्रव्य अपहार, साधूरनिंदयेनाडूवदू ॥

साधिसी यमनरू यळद वय्यूवाग सत्तेसत्तेनंते मरगूतलेद ॥१॥

यतियवेषवुताळी देशभ्रष्टवुनागी काशीय क्षेत्रक्रेव्हंटीतु मनसू ॥

काशीय दारियोलु वेश्येगमेच्ची केशव निम्मन मोरसीतू मनसू ॥२॥

बलिदंवगे आर्जव माडूतलेद बडवरि गे नूसियनुडियुतलेद ॥

गुरुलिंगजंगमचरणक्रे न्यंबदे अडवियल्लीचरस्याडूतलेद ॥३॥

गुरुपदी मन लावावे

विषयानुबंध

माणसाचे मन अत्यंत चंचल असते. ते वासनाविकारांनी त्रस्त झालेले असते. अशा पापी मनाच्या ओढीतून आपणास सोडवावे व या मनाचा पीळ, वाकडेपणा घालवून टाकावा. अशी प्रार्थना या पदामध्ये श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी केलेली आहे.

भावार्थ विवरण

हे चंचळ मन माणसाची दयनीय अवस्था करते. हे मन सकाळी उठल्यापासून परधनाच्या वासनेने पापयुक्त होते. व अपहाराचा विचार

करू लागते ते मन संत सत्पुरुषांच्या निंदेने सुखावते परंतु मृत्युसमयी मात्र अगतिक होऊन शोक करित राहते.

असे हे ढोंगीमन, साधूवेष धारण करून काशीसारख्या तीर्थक्षेत्राला जाण्याचा बहाणा करते. परंतु वाटेतच वाईट मार्गावरील स्त्रीस पाहून विषय वासनाग्रस्त होते. व स्त्रीसुखासाठी तळमळत राहते. अर्थातच त्यामुळे त्याला तुझे मात्र विस्मरण होते.

हे मन श्रीमंत माणसांची लाचार होऊन खोटी स्तुति करते परंतु गरीब माणसाला मात्र कठोर शब्दांनी दुखावते. असे हे मन गुरुलिंगजंगमांच्या चरणी लीन न होता, कामक्रोधाच्या आडरानात भटकत राहते. म्हणून हे देवा, अशा या द्राड मनाचा पीळ उकल त्याला सन्मार्गी लाव अशी विनंती महाराज या पदामधून करतात.

तात्पर्यार्थ

विकारवश चंचळ मन हाच परमार्थ मार्गावरील वाटचाली मधील प्रमुख अडथळा आहे. जो पर्यंत गुरुचरणापाशी हे मन गुंतून राहत नाही. तोवर मनाची विकारवशता, वाकडेपणा, नाहीसा होणार नाही.

पद क्र. ५

ॐ नाम कायुवदुनामद बलवू ॥ ॐ नाम कायुवदू ॥धु. ॥

प्रल्हादन कायिदंथा पावन नामा ॥ अजामिळनिगे बळ अच्युत नामा ॥ सुरर संतोष बिडसिध्द नामा ॥ द्रौपदी अभिमान कायिदंथ नामा ॥१॥

पक्षीय पुत्रनु रक्षिसुवनामा ॥ पार्थन पंथग्यलसिद्ध नामा ॥ पराशरादिगळिग्योदगिह नामा ॥ पन्नगशयनन परिपूर्ण नामा ॥२॥

करिराजन कायदंथा करुणादिनामा ॥ कंदन ककुलाती केळिहनामा ॥ भवबंधनव बिडसिध्द नामा ॥ गुरुलिंगजंगम घनपुण्यनामा ॥३॥

नाममहात्म्य

विषयानुबंध

श्रीनिंबरगीकरमहाराज, निंबरगी येथील विहीरीवर नित्याप्रमाणे स्नानास गेले. स्नान करून वर येत असता, एक मोठा नाग वरून त्यांचेकडे फुत्कार टाकीत येता असल्याचे त्यांनी पाहिले. महाराजानी नामस्मरण केल्याबरोबर तो दिसनेसा झाला. हा प्रसंग घडल्यानंतर महाराजांचे कडून नामाचे महत्व विशद करणाऱ्या या पदाची रचना झाली आहे.

भावार्थ विवरण

ॐकाररूपी नाम हे शक्तीगर्भ असून ही शक्तीच भक्ताचे रक्षण करीत असते. याची अनेक उदाहरणे पुराणामध्ये आलेली आहेत.

प्रल्हादाला सर्व संकटातून पार करणारे, अजामिळाचा उद्धार करणारे व द्रौपदीची लाज राखणारे हेच ते शक्तीसम्नवित पवित्र नाम होय.

याच नामाने पक्षिपुत्राचे (जटायू) तरून गेला. पराशरादि ऋषींना याच नामाने संकटातून सोडविले. व याच नामामुळे अर्जुनाने कठीण असा 'पण' जिंकला. संकटामध्ये सापडलेल्या गजराजानी धावा करताच त्याचे हाकेस धाऊन येऊन या नामाचे त्याचे प्राण वाचविले.

श्रीगुरुलिंगजंगमांच्या तारणहार पावन नामाने अज्ञ अशा या बालकाच्या अंतरिची हाक ऐकली आणि अशा या परिपूर्ण कृपाळू पावन नामाने मायापाश दूर करून माझे रक्षण केले. असा हा आपला अनुभव महाराजांनी या पदामधून सांगितला आहे.

तात्पर्यार्थ

नाम हे पवित्र व शक्तीगर्भ असते. नामामध्ये असलेल्या सामर्थ्याची आपल्याला कल्पना येत नाही. या भवसिंधूतारक नामाच्या कृपेमुळेच संकट समयी साधकाचे रक्षण केले जाते. याची पुराणकाळापासून आज पर्यंत अनेक उदाहरणे आहेत. म्हणून नाम हे 'तारक' आहे. याबद्दल साधकांनी कधीही, कोणतीही शंका धरू नये.

पद क्र. ६

ना ह्यांग बडव ना ह्यांग परदेशी नीयन्नसरियविरलू ॥ध्रु॥
 निनगेक्षयविल्ल-ननगेभयविल्ल भव्यरे यन्नोडियनिजरूपनी ॥१॥
 वडहुडुदिणनीनू वडलिंगेहाकुवनीनू हडदतायितंतीबळगनीनू
 हिंतप्पधोरिनीन-यनगे इरतिरलागि बयसिद्द दोरकुवदु आश्र्य
 वेनू॥२॥
 मुदुनोडलु नीनू हिंद नोडलु नीनू ॥ यडवल कायुवंथकर्ता नीनू
 गुरुलिंगजंगमन गुर्ता कंडवरिगे गुणवंतरिवरेल्ला माडुवदुयेनू ॥३॥

गुरुकृपेने स्वरूपप्राप्ती

विषयानुबंध

सद्गुरुकृपेने ईश्वर प्राप्ती झाल्यानंतर तो जीव निर्भय बनतो. त्याचे जीवनात निर्माण होणारा आनंद निरूपाधिक स्वरूपाचा असतो. त्यामुळे त्या जीवाला पारमार्थिक ऐश्वर्याचा अनमोल ठेवा प्राप्त होतो. या सर्व पारमार्थिक अनुभवांचे दर्शन या पदामधून घडते.

भावार्थ विवरण

हे देवा, तूच माझे अक्षय स्वरूप आहेस. हे स्वामी, तु माझा सांगाती असल्यामुळे मी अनाथ, पोरका नाही. उलट आता मी सर्व भयापासून मुक्त झालो आहे. या देहामध्ये शिवरूपाने तू व जीवरूपाने मी, असे आपण दोघे एकाच वेळी जन्मलो आहोत. चैतन्यरूपाने तूच माझी माता,

तूच माझा पिता व तूच माझी भगिनी, भ्राता असून आसजन ही तूच आहेस सर्व काही तूच आहेस काहीही न मागता सर्व काही देणारा असा तू असताना, मी इच्छिलेली वस्तू मला प्राप्त होते, यात विशेष ते काय ?

माझ्या मागे पुढे, सर्वांगानी तूच उभा राहून माझा तारणहार होतोस जो या गुरुलिंगजंगमांच्या साक्षात्कारांची खूण पाहिल, तो जगातील श्रीमंताहून ही श्रीमंत होतो. अशा वेळी त्याला या परमार्थिक श्रीमंतीपुढे लौकिकातील श्रीमंतीची काय मातब्बरी ?

आता जीवनातील उपाधीजन्य सर्व विषयांचा निरास झाल्याने मला सर्वसुख प्राप्त झाले आहे. अशा प्रकारे निंबरगीकर महाराज आपला अनुभव या पदामधून कथन करतात.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरुकृपेने स्वरूपप्राप्ती होताच त्या जीवाच्या ठिकाणी कोणत्याही प्रकारच्या दारिद्र्याचा लेशही राहत नाही व तो जीव जीवनमुक्त अवस्थेत निरूपाधीक ब्रह्मानंदाचा भोग घेत राहतो.

पद क्र. ७

चिंत्याक माडती ॥ शिवने इहानेळुप्राणी ॥ध्रु.॥
 उदकदल्ली उत्पत्ती माडुवऱ्यारू । होट्यानशिशुविन्न सलहुवऱ्यारू ॥
 साकि निन्न जाँकी माडिदवने इहानेळुप्राणी ॥१॥
 हिंदनिन्नसलहिदऱ्यारू - मुं दनिन्नको लुवऱ्यारू ॥
 अंदगिंदीगेयंदिगादर शिवनेइहानेळुप्राणी ॥२॥
 अंतरलि अंबर इट्टावऱ्यारू ॥ रविशशी मार्गवु नडसुवऱ्यारू ॥
 गुरुलिंगजंमग सर्वेशातां शिवने इहानेळुप्राणी ॥३॥

व्यर्थ चिंता कशाला ?

विषयानुबंध

संसारापाशामध्ये अडकलेल्या जीवाला पदोपदी दुःखाचा अनुभव येतो. चिंताग्रस्त झालेले त्याचे मन व्याकुळ बनते. परंतु सर्वांचा तारणहार “शिव” असताना जीवाला चिंता करण्याचे कांहीच कारण नाही अशी ग्वाही महाराजांनी या पदातून दिलेली आहे.

भावार्थ विवरण

अरे, प्राण्या, तुझे रक्षण करणारा “शिव” तुझ्या जवळी असताना व्यर्थ चिंतेने व्याकुळ होण्याचे कारणच काय ? पाण्यामध्ये जीवाची उत्पत्ति तोच करतो. मातेच्या उदरातील बालकाचे पालनपोषण करून त्याचा सांभाळ तोच करतो. जीवाचे ज्ञातृत्व, भोक्तृत्व व कर्तृत्व अंतर्यामी

असलेल्या शिवाच्या अस्तित्वामुळेच आहे.

मागे तुझे रक्षण करणारा व तुझा मृत्यूरूपाने शेवट करणाराही तो शिवच आहे. पूर्वीचे काळी, आता वर्तमानकाळी व पुढील सर्व काळीही तो शिवच अस्तित्व रूपाने कायम असणार आहे.

अंतराळात आकाशाचे अस्तित्व त्याच्यामुळेच आहे. त्या आकाशातील ग्रह ताऱ्याचे अस्तित्व त्याच्यामुळेच आहे. सूर्य-चंद्राना त्यांच्या मार्गावरून चालविणारा तोच आहे.

गुरुलिंगजंगम हे सर्वेश शिव आहेत असे असताना आपण चिंतेने भयभीत होऊ नये. असा उपदेश श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी येथे केलेला आहे.

तात्पर्यार्थ

अखिल विश्व व त्या विश्वाचाच एक भाग असलेल्या जीवाच्या उत्पत्ती स्थिती व लय या सर्वांचे कारण केवळ एक ईश्वर आहे. सर्व कर्तृत्व त्यांचे असल्याने जीवनातील सर्व घटना त्यांच्याच इच्छेने घडतात. तेव्हा जीवाने त्यांचे कर्तृत्व स्वतःकडे घेऊन उगाच व्याकुळ न होता शिवाला शरण जावे.

पद क्र. ८

कल्लु मेत्तगमाडि कोळण्णा ॥ बल्लुवनुकेळी कल्लु मेत्तग माडि कोळण्णा ॥१॥

कल्लुमेत्तग माडिकोळो कल्लुसक्करिकित्तसंविचो ॥ सारअमृतसुरिदनीनू ज्ञान ज्योतीतुंबिकोळो ॥१॥

कल्लिनोळगे पुरुष काणण्णा ॥ परब्रह्मनरियदे कैय्यळगे बंदित ह्यांगण्णा ॥ कल्लकुटका अल्लमाप्रभु शलियुवडदुं नीरतगिदा ॥ नीरनीराकुडिद बळक भेदभावगळु याकबेक ॥२॥

कल्ल कल्पवृक्षकाणण्णा । बेडिदफलगळु कुडुव ब्रीदा उंटु नोडण्णा ॥ गुरुलिंगजंगम चरणाहोदिगूडो यंदिगगलदे बेल्लुसंवि याकूडिदंते कूडिकोळो नीनू इल्ले ॥३॥

ज्ञानबोधाने सिध्दपदप्राप्ती

विषयानुबंध

अंतरातील ज्ञानज्योती प्रगट करण्याची कला श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी या पदात सांगितली आहे. याकरिता प्रथम सत्संगाने, कठीण असलेले अंतःकरण मऊ करून, नामस्मरण करावे. असे झाले असता अंतरात ज्ञानज्योती प्रगट झाल्याचा अनुभव येतो. हे सर्व होण्यासाठी सद्गुरूंशी समरस होऊन त्यांची कृपा संपादन करणे आवश्यक आहे. असे या पदामधून सांगितले आहे.

भावार्थ विवरण

अंतःकरणाचा हा कठीण दगड मृदु करण्याची कला सद्गुरूंच्याकडून शिकून घे. असे झाले असता नामामृताची प्राप्ती होऊन अंतःकरण साखरेप्रमाणे गोड होईल आणि अंतःकरणात ज्ञानज्योतीचा प्रकाश भरून राहिल.

या हृदयातच नामपरीसमणी स्थिरावून राहिला आहे. परब्रह्माला जाणताच तो तुझ्या हाती येणार आहे. अशा या कठीण अंतःकरणाच्या दगडाला सद्गुरु अल्लमप्रभूनी पाझर फोडला आणि त्यातून वाहणारा जीवनरसचा स्तोत्र दाखविता. अशातःहेने हे जीवन त्या नामामृताच्या जीवनाशी मिसळून एकरूप झाले.

हे हृदय खरे म्हणजे मागाल ते फळ देणारा कल्पवृक्षच आहे. परंतु याकरिता गुरुलिंगजंगमांच्या चरणी शरणागत होऊन राहिले पाहिजे. आणि अखेरीस गुळात गोडी मिसळाल्याप्रमाणे त्यांच्याशी समरसच होऊन राहिले पाहिजे. असे झाले असता अंतरंगात ज्ञान ज्योती प्रकट झाल्याचा अनुभव येतो. व जीवनाला कृतार्थता प्राप्त होते. अशा तःहेने अंतरंगातील सोह्मज्ञानज्योती प्रकट करण्याची कला महाराजांनी येथे सांगितली आहे.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरूंच्या संगतीत नामामृताच्या योगाने वासना व कल्पना यांच्या भाराने जड झालेले अंतःकरण द्रवले जाते. असे द्रवरूप अंतःकरणच सद्गुरूंशी समरस होऊ शकते. एकदा अंतःकरण सद्गुरूंशी समरस झाले की त्या साधकाला सद्गुरूंच्याकडून ज्ञानबोध प्राप्त होऊन तो सिध्दपदी आरूढ होतो.

पद क्र. ९

कंडकंडेमनवु हंडला हरवुतदपुंडरीकाक्ष कायी यन्नू ॥ध्रु॥

यष्ट हेळलि हीन नष्ट देही भव कष्टवनु बडलारे कडिदाटिसो ॥
मडदिमकळ चिंती बदकु भाग्यदचिंती उद्योगव्यापार
कटकटाचिंती ॥१॥

आशियंबुवहेशि फाशाब्ददोळुहाकि परिपरियंदेनु काडतिधदो ॥
वासनेंबुवव्हलियहोलगेरी व्हगसतिहनो ॥ होरिगेडिवियन्न
कुलगेडसतिहनो ॥ कामनेंबुवकळळा कळवळकी बडवळ्ळा
हतमाडिकोलति हनो गतिगाणसैय्या ॥२॥

निंद्रियंबुवनारी मयी मोरिसी स्मृतिगेडसी शळिमंचिगेन्न
यळवतिहळो ॥ मन एंबु कोंपियली मनी माडि कुळतिहळु गति
गेडसि क्षितिगेन्न केडवतिहळो ।

गुरुलिंगजंगमन गुरुतकंडवरिगे गुणदोष यणसदे बिरुदुंटुमाडो ॥३॥

मन गुरूपदी रमवावे

विषयानुबंध

अत्यंत चंचळ असलेले मन जीवाला नाना प्रकाराने छळत असते. वासनाग्रस्त चंचळ मनाच्या ओढीने जीव अगतिक होतो. अशावेळी या भवसागरातून पार होण्यासाठी गुरुलिंगजंगमांना शरण जाऊन त्यांची करुणा भाकणे हाच केवळ एक उपाय शिल्लक राहतो. हाच आशय स्पष्ट करणारे हे पद आहे.

भावार्थ विवरण

हे चंचळ मन नानाप्रकाराने चिंताग्रस्त करून जीवाला कष्टी करते. बायकामुलांची काळजी, धनसंचय करण्याचा हव्यास, व्यापार उद्योग या

सर्वांच्या चिंतेने हा जीव व्याकुळ झालो आहे. या सर्वांतून माझी सुटका कर आणि या भवसिंधूपासून मला मुक्त कर.

विषयांचा आशापाश व कामविकार यामुळे माझे अंतःकरण तळमळते आहे. अखेरीस हे मनच माझा नाश करणार आहे. तेव्हा हे देवा या सर्वांच्या पार नेऊन मला सत्‌रूपाला दाखविणाऱ्या गतीचे ज्ञान करून द्या.

निद्रारूपी स्त्री जेव्हा मनाचा ताबा घेते तेव्हा तमोगुणाची वाढ होऊन मनाला जडत्व येते. परिणामी जीव भ्रान्त होतो व त्याच्या जाणीवेला व स्मृतीला मंदत्व येते. अशातऱ्हेने या भवसागरामध्ये अडकून पडल्यामुळे मी अंतर्मुख होऊ शकत नाही परंतु हे गुरुलिंगजंगमा, तुझ्या साक्षात्काराच्या अनुभवाची खूण जो पाहिल तो निश्चतच अंतर्मुख होईल. तेव्हा आपण त्या जीवाचे गुणदोष न पाहता त्याला आपल्या पायी ठाव द्यावा व 'भक्तांचा तारणहार' हे आपले ब्रीद सार्थ करावे, अशी प्रार्थना महाराजांनी या पदात केली आहे.

तात्पर्यार्थ

चंचळ मनामधील वासनेमुळे जीव व्याकुळ होतो आणि निद्रारूपी तमाने बुध्दीमांद्य येऊन तो भ्रमित होतो अशावेळी शरणागत जीवाचे रक्षण केवळ दयानिधी श्रीगुरुलिंगजंगमच करू शकतात.

पद क्र. १०

तारिसो यन्न पालिसो भवदुःख वारिधिशळविनोळादेनु तारिसो ॥
पल्ला॥

मुरु मंदि यन्न मुद्वरु आरु भेदियन्न कट्टवरु हत्तु मंदि यन्न यत्तुवक
लक करुणादि रक्षिसु कंद इहे निम्मा तारिसोयन्न ॥१॥

बेंबाळमध्यदि अंबुजायसवागि शेखिगेहब्बितो बेळितानागियो ॥
बेळ्ळीय फशियदोळगे आदेनो दयमाडि रक्षिसु यादव गोपाळा
तारिसो ॥२॥

सति सुत सौभाग्य गतियेंदु नानु मोहदबलिय वळगादेनु ॥
सतिदुःखनायष्टंतहेळलि यतिरूपा गुरुलिंगजंगम निमगे
तारिसो॥३॥

गुरुपदी लीन व्हावे

विषयानुबंध

पारमार्थिक जीवनाच्या वाटचालीमध्ये कधी कधी साधक वासनेचा आवेग व मनाच्या चांचल्यामुळे अगदी बेजार होऊन जातो. अशा वेळी त्याचे मन निराशेने ग्रासले जाते. अशा या निराशग्रस्त मनःस्थितीचे वर्णन या पदामध्ये केलेले आहे.

भावार्थ विवरण

वैफल्यग्रस्त जीवाची अगतिकता कशी असते याचे वर्णन

महाराजांनी येथे केले आहे. पाच ज्ञानेन्द्रिये, पाच कर्मेन्द्रिये, सत्व, रज, तम हे त्रिगुण तसेच कामक्रोधादी षड्रिपूने माझी पुरती फजिती केली आहे. वासनेच्या जाळ्यामध्ये मी पुरता अडकून पडलो आहे.

स्त्री, मुले-बाळे, व वैभव, संपत्ती यांच्या मोह मायेमध्ये मी पुरता गुंतून पडलो आहे. हे सर्व माझ्या दुःखाला कारणीभूत आहेत हे माहिती असूनही मी अगतिकपणे या दुःखदायक भवसागराच्या प्रवाहामध्ये मी वाहत चाललो आहे. अशा या जीवामध्ये खोलवर वसलेल्या रक्तवर्णरूपी वासना नदीमध्ये जणूकाही कामरूपी कमळ उगवते, या कामरूपी कमळातून उद्भवलेल्या षड्विकारांची वेल जीवाला आंतरबाह्य व्यापून राहते आहे. या कल्पना आणि विकारांच्या जाळ्यामध्ये हा जीव अलगदपणे सापडला आहे.

तेव्हा हे यतिरूप गुरुलिंगजंगमा, माझ्यावर कृपा कर तूच माझा तारणहार आहेस. तेव्हा या बंधनातून मला मुक्त कर, अशी कळकळीची प्रार्थना श्रीगुरुलिंगजंगमाचे चरणी साधक करीत आहे.

तात्पर्यार्थ

जीव हा बर्हिमुख जीवनातील वासनाविकारांच्या मायेच्या पुरामध्ये वाहत जाऊन दुःखी होतो. परंतु अशावेळीही सर्वांचे तारणहार श्रीगुरुलिंगजंगम हेच केवळ त्या जीवाला भवपार करण्यास समर्थ आहेत.

पद क्र. ११

केळूशायरा हिडीय खूना ई मिका अदनोडुयंथादू ॥ यंटु मॉरि योळु
खोडा नम्मनिम्म पैलिसदाच्चीदू ॥ पल्ला ॥

अरुवत्तुतोडिगळु मूरुवरिनूरु हत्तु मोळकाल ऐदव मोजिंदू ॥
सुळळलोईशास्त्रदमात कलिकाल गणिता इळिंदू ॥ गणित दोळग
गरागरा दोरदितो अठरा नूरुयणकीदू ॥

सणकाल गणिता सोसिमाडिको अखरलक्षदवळगेरडू ॥ केळु
शाडरामातिनतर्क नेनप बंदितो मत्तोंदू ॥ साविरभेद सास्विकाळद
पेंड बडदितो गोदीदू ॥केळु॥१॥

सप्तधातुगळु मूरुमुंरिंद्रिय मत्तोद्दिंद्रियहोच्चि दू ॥ ऐवत्तारूपंकाबिच्चि
कुणुतदबलगदींदू ॥ टोकिनवळग उडदार होळुतद एणिसी कोरो
एळुएळीदू ॥ उददारगोळगोब्व ऋषीकूतानो खूना हेळतीन आवदू ॥
मूरुकाल योळकैय्य वर्णआगतदत्रिगुणदू ॥ अरुवत्तु गावद आसन
हाकी ध्यानमाडतान शिवंदू ॥ हक्की हस्तु ब्रह्मांडनुंगितो वोणगि
अठरा वनस्पतिदू ॥ पाखंडळा परमेश्वरनु साक्षि हानई मातिंदू
॥केळु॥२॥

मिकदब्याटिगे मुंदहोंटरो नाकुमंदि वालिकारा ॥ नाकुमंदिगे
कुमकनादरो हदिनेंटू मंदिवीर जोरा ॥ तुर्कस्वारगळु हत्तु मंदि बाण
होडूवतार अनिवारा ॥ बाणिन गणिता माडुवे नंदर पुरसतिगिल्लो
भरपूरा ॥ काळिजदोळग बाणनट्टुवो अठरा पद्मद आकारा ॥ तेलि
हारि भूमिगे बिद्धितो भूमिनडगितो थरथरा ॥ धन्य निंबर्गी दोडु क्षेत्र
आदिनारायण अवतारा ॥ गुरुलिंगजंगम सर्वेशाता निबैलादो
आकारा ॥केळु॥३॥

सद्गुरुस शरण जावे

विषयानुबंध

कूट पदाचा हा एक उत्कृष्ट नमुना आहे. या मध्ये श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी एक वन्य पशू/पक्ष्याचे रूपक योजिले आहे. या आक्राळविक्राळ वन्य पशूला अनुलक्षून काही पारमार्थिक कुट प्रश्न महाराजांनी एका शाहिरास विचारले. परंतु कूट प्रश्नांची उत्तरे तो शाहिर देऊ शकला नाही. तो महाराजांना शरण आला व आपल्याकडील डफ, तुणतुणे वगैरे शाहीराला लागणारे सर्व साहित्य महाराजांच्या चरणी ठेवून निघून गेला. याचेच वर्णन या पदामध्ये आलेले आहे.

भावार्थ विवरण

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी तो विचित्र प्राणी ओळखण्यास त्या शाहिराला सांगितले. तो विचित्र प्राणी कसा आहे याचे वर्णन करताना महाराज सांगतात की, - 'त्या प्राण्याला आठ तोंड, सात शिंगे, साडेतिनशे दात, पाच गुडघे व छप्पन पंख आहेत. अशा अनेक वैशिष्ट्यपूर्ण वर्णनाच्या या प्राण्याने ब्रह्माडाला गिळून आपली भूक भागविली.' महाराज पुढे सांगतात की, - 'अठरा वीर व दहा घोडेस्वारांच्या मदतीने चौघा शिकान्यानी त्याची शिकार केली. त्या प्राण्याचा देह पडताच धरतीही भयकंपित झाली. असे असले तरी हे थोर निंबरगीक्षेत्र मात्र अविचल राहिले कारण प्रत्यक्ष निर्गुण-निराकार आदिनारायणाने सगुण साकार गुरुलिंगजंगमरूपाने अवतार घेतला आहे.

या पदामधील वर्णनाचे भगवद् गीतेमधील अकराव्या अध्यायात

भगवतांनी सांगितलेल्या विश्वरूपदर्शनाशी साधर्म्य आहे. परमेश्वर स्वेच्छेने योगमायेचा अंगिकार करून अनेक अंगाने व अनेक प्रकाराने विस्तारलेल्या या विश्वाला उत्पन्न करतो, वाढवतो आणि आपणच त्याचा नाश करून स्वतःमध्ये सामावून घेतो. अशा या विश्वामध्ये जीवाच्या धारणपोषणासाठी प्रत्यक्ष आदिनारायणाने गुरुलिंगजंगमांच्या रूपाने या भूतलावर अवतार धारण केला आहे.

तात्पर्यार्थ

प्रत्यक्ष आदिनारायणापासून उत्पन्न झालेल्या आदिमायेच्या झंझावातापुढे कोणाचाही टिकाव लागत नाही. परंतु परमेश्वर कृपेने त्या मायेचा निरास होतो. अशावेळी आदिनारायणरूपी गुरुलिंगजंगमांना शरणागत झालेले जीव मात्र मायेच्या भयापासून मुक्त राहतात.

पद क्र. १२

गुरुचरणकमलदल्लि भृंग वागो नी ॥

गुरुचरणकमलदल्लि भृंग वागो नी ॥ पल्ला ॥

स्थिरविल्लसंसार नरजन्मदोळु बंदु ।

परतत्वतिळिदु साधुरसंगवागो नीं ॥१॥

मौन हिडिदु मुद्रि बलिदु ज्ञानज्योतिवळगनलिदु ॥

स्वानुभवामृतसविदु निःसंग वागो नी ॥२॥

मुष्पिनमुनिय हिडिदवचन कप्पुगोरळ काडसिध्द निद्देगेड होगी साष्टांग वागो नी ॥३॥

गुरुचरणी समरस व्हावे

विषयानुबंध

श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांचेवर श्रीकाडासिद्धांचा अनुग्रह झाला. हा अनुग्रह झाल्यावर महाराजांनी हे पद केले आहे. या पादात मनुष्य जन्माची दुर्लभता, संसाराची अशाश्वतता अधोरेखित केली आहे. सद्गुरुंनी मार्गदर्शन केल्याप्रमाणे साधन केले असता, सोहमज्ञानज्योतिचा अनुभव येतो. या सोहमज्ञानज्योतिचा साक्षात्कार झाला असता सद्गुरुचरणी समरसता प्राप्त होते व तो जीव आत्मनंदामध्ये मग्न राहतो. याचेच वर्णन महाराजांनी या पदामध्ये केलेले आहे.

भावार्थ विवरण

अशाश्वत अशा संसारामध्ये मनुष्यजन्म दुर्लभ आहे. या

जन्मामध्येच साधूसंतांचा सहवास करून सद्गुरूकृपेने परमात्म्याचा साक्षात्कार होणे शक्य आहे.

परंतु या करिता प्रथम सर्व प्रकाराच्या वासनाचा त्याग झाला पाहिजे. साधन प्रक्रियेमध्ये, मौनाच्या आसनावर बसून साधनमुद्रा धारण केली पाहिजे. असे झाले असता अंतीराच्या ज्ञानज्योतीचा प्रकाश दिसतो. त्या सोहंज्ञानज्योतीशी समरस होऊन राहिले असता, सोहंहंसस्थितीचा अनुभव येतो.

अशा प्रकारे हे मना, मुष्पिन-मुनीनी सांगितल्याप्रमाणे नीलकंठ अशा काडसिद्धांना शरण जाऊन त्याच्यापुढे नतमस्तक हो.

हे मना, अशा प्रकारे, ज्याप्रमाणे कमलदलामध्ये भृंग आसक्त होऊन राहतो, तसे सद्गुरूचरणाशी समरस होऊन रहा आणि गुरुचरणी विलीन होऊन आत्मानंदामध्ये रममाण हो. अशा प्रकारचा बोध महाराजांनी आपल्या मनाला केला आहे.

तात्पर्यार्थ

दुर्लभ मनुष्य जन्मामध्ये सद्गुरूंना शरण जाऊन, सर्व प्रकारच्या आसक्तीचा त्याग करून सद्गुरूंने सांगितल्याप्रमाणे साधन केले असता परमात्म्याचा साक्षात्कार निश्चित होतो.

पद क्र. १३

ईसुदिना ई नाल्कुवेदा ब्यारेब्यारे भाविसुतिहे ॥
 सद्गुरुवरदारिन्दे तिळिदु सकलशास्त्रगळु बंदेंबुतिहे ॥ईसु.॥१॥
 गिरिजे गंगारुद्र हरिगण व्रतगळु ब्यारे माडुतलिहे ॥
 सर्वभौमरिंदे तिळिदु सकलव्रत गळु नानागिहे ॥ईसु.॥२॥
 सप्तस्वर्ग उर्विपाताळा सुरचरगण ब्यारे तोरुतलिहे ॥
 सर्व शांतरिंदे तिळिदु गुरुलिंगजंगम नानागिहे ॥३॥

गुरुबोधाने ज्ञानप्राप्ती

विषयानुबंध

गुरुलिंगजंगम म्हणजे श्रेष्ठ असे चैतन्ययुक्त आत्मतत्त्व होय, अशी व्याख्या सद्गुरू श्रीदासराममहाराजांनी केलेली आहे. अखंड साधनाने श्रीनिंबरगीकरमहाराज हे स्वतःच “गुरुलिंगजंगम” झाले.

गुरुलिंगजंगम म्हणजे प्रत्यक्ष शंकर होय. भक्त द्वैतातून अद्वैताकडे कसा जातो याचे वर्णन येथे आले आहे. या पदामध्ये सर्व धर्मांचे मूलतत्त्व एकच आहे. असा सिध्दांतही सांगितला आहे. या विश्वामध्ये फक्त एकच देव, त्याकडे जाणारा एकच मार्ग असून या सर्वांच्या मुळाशी एकच तत्त्व आहे. या वैश्विक सत्याचे वर्णन या पदामध्ये आलेले आहे.

भावार्थ विवरण

द्वैतभावावर असलेल्या जीवाला चार वेद हे वेगवेगळे सिध्दांत

प्रतिपादन करीत आहेत असे वाटते. तसेच हरि-हर हे देव व पार्वती, गंगा इत्यादी सारख्या देवता, या सर्वांचे अस्तित्व वेगवेगळे आहे. त्यामुळे त्यांची पूजा, व्रतवैकल्ये हे देखील त्या त्या देवदेवतांना वेगळेपणाने अनुलक्षून करणे योग्य आहे असे वाटते. स्वर्ग, पृथ्वी व पाताळ असा स्थळ काळाचा भेद खरा असल्याचे जाणवते.

श्रीनिंबरीकर महाराज पुढे सांगतात की, सर्वज्ञ, सर्वेश व शांतीरूप अशा सद्गुरूंच्याकडून ज्ञानबोध होताच मात्र निरनिराळ्या वेदामधील सिध्दांताच्या एकरूपतेचे ज्ञान झाले. सर्व देवदेवता व त्यांच्या प्राप्तीसाठीचे मार्ग व सर्व एकरूप कसे आहेत हे मला कळले. अखेरीस मीच तत्वरूप, देवरूप झालो, मीच श्रेष्ठ आत्मरूप गुरुलिंगजंगम झालो असा आपला अनुभव महाराजांनी येथे सांगितला आहे.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरूंच्याकडून ज्ञानबोध होताच द्वैत मावळून तो जीव अद्वैत भावावर येतो. तेव्हा त्याला अद्वैताचे प्रतिपादन करणारे सर्व सिध्दांत एकरूपच कसे आहेत याचा बोध होतो व अखेरीस तो जीव स्वतःच 'आत्मरूप' होऊन राहतो.

पद क्र. १४

नेल कुट्टुण बारम्मा । ईब्बरुकूडि नेल कुट्टुण बारम्मा ॥
 नेल कुट्टुणबारे निल्लदवेन्हति हत्तेरडु हदिनारु नल्यारु कूडिकोंडु ॥
 नेलकुट्टुण बारम्मा ॥पल्ला॥
 तनवुनेंबुवळळमाडी प्रणवनेंबु वनकीलेरि हाकि ॥
 विवेकनेंबु अक्किहसन माडी हळळतगियम्मा ॥ ज्ञान दृष्टिलेनोडि
 नेल्ल ॥१॥
 वासन त्रियंगळेंबु वलिगुंडवमाडि ॥ प्रालब्धनेंबु गडिगीयहेरि ॥
 कामक्रोधनेंबु कटगिय उरिमाडि प्रपंचपरमार्थ ओळग होरगनोडि
 नेल्ल ॥२॥
 कुदियुवंथसमयदल्लि महडकु मीरिबरुतल्यादम्मा ॥
 सत्वधीरलेंबो हुट्टिले होडदू नट्टेग अडगि धिट्टागि माडम्मा ॥
 परमान्न पायसवु प्रालब्धद प्राप्ति आदितुएळम्मा ॥
 गुरुलिंगजंगम बीगर कूडिकोंडू स्वानंद यडियमाडि सवियनोडम्मा
 नेल्लकुट्टुण बारम्मा ॥३॥

आत्मज्ञानरूपी खीर

विषयानुबंध

व्यवहारात उत्तम खीर तयार करण्यासाठी जसे प्रयास करावे लागतात. तसे पारमार्थिक आत्मानुभवा साठी साधकाला अंतःकरण शुध्द करून साधनेचा अभ्यास करावा लागतो. या पदामध्ये खीर तयार करण्याचे रूपक वापरले आहे. आत्मज्ञानरूपी खीर तयार करण्यासाठी लागणाऱ्या साधन प्रक्रियेचे सविस्तर वर्णन या पदामध्ये आलेले आहे.

आत्मज्ञानरूपी खीर तयार करण्याच्या कृतीतून परमार्थाच्या वाटचालीमध्ये येणारे चढते-वाढते अनुभव येथे सांगितले आहेत. अखेरीस आत्मज्ञानाची पारमार्थिक खीर चाखून मिळणारा स्वात्मानुभव व त्यातून प्राप्त होणाऱ्या स्वानंदाचे वर्णन या पदामध्ये महाराजांनी केलेले आहे.

भावार्थ विवरण

व्यवहारामध्ये उत्तम खीर तयार करण्यासाठी प्रथम तांदळातील खडे बाजूस करून ते तांदूळ सडून घेतात. नंतर दगडाच्या चुली खाली जळण पेठवून त्यावरती गाडग्यामध्ये शिजत असलेल्या खीरीला कढ जाऊ देतात व ती खीर उत्तमरीत्या जिरवतात अशा उत्तम खीरीचे जेवण पाहुण्याबरोबर आनंदाने जेवले जाते.

परमार्थात देखील स्वात्मानुभवाची खीर तयार केली जाते. इडा व पिंगला एकत्र येऊन तयार झालेली सुषुम्नानाडी म्हणजे मुसळ होय. देहरूपी उकळामध्ये सुषुम्नेच्या प्रणवरूपी मुसळाने तांदूळ सडून घ्यावा लागतो. परंतु त्यापूर्वी त्या तांदळातील वासनाविकारांचे खडे ज्ञानचक्षुच्यायोगे बाजूस करावे लागतात. अशा तऱ्हेने सुषुम्नानाडीच्या/अग्निनाडीच्या सहाय्याने साधन साधले असता जीवनातील वासनेच्या उन्मादाचा कढ ऊतू जातो अहंकाराची वाफ जिरली जाते असे झाले असता स्वात्मानुभवाची उत्तम खीर तयार होते.

जीवभावाची संपूर्ण शुद्धता होऊन तयार झालेल्या उत्तम खीरीचे सेवन श्रीगुरुलिंगजंगम व संतमहात्मे यांच्या सोबत केले असता परमानंदाची प्राप्ती होते. अशातऱ्हेने खीर तयार करण्याचे रूपक वापरून

श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी साधन मार्गाची रूपरेषा या पदामधून स्पष्ट केली आहे.

तात्पर्यार्थ

मानवी देहामध्ये सुषुम्नेतील प्रणवसाधन अभ्यासाने वासना व अहंकार नाहीसे होऊन आत्मसाक्षात्कार होतो व तो साधक संतसंगतीमध्ये आत्मानंदाचा रस सेवन करित राहतो.

पद क्र. १५

अंदिल्ला स्वामी इंदिल्ला । एंदीगादरनिम्म अगली नाइल्ला ॥पल्ला॥

निर्बैलानीनु । निर्विकारनुनानु । सगुणरूपानीनु । शरण माडुवें नानु
॥अंदिल्ला स्वामि इंदिल्ला ॥१॥

पंचवदननीनु । पापनेबिदेनानु । जगदा भरितनीनु । जगद
ओळगेनानु ॥ अंदिल्ला स्वामी इंदिल्ला ॥२॥

प्रणवस्वरूपानीनु । पठसि नोडुवेनानु । गुरुलिंगजंगमा नीने नानूनीने
॥ अंदिल्ला स्वामी इंदिल्ला ॥३॥

भक्तिसन्मुख वृत्ती व्हावी

विषयानुबंध

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांची भक्ति ही, गंगा-सागराप्रमाणे होती. गंगा, जलरूप व सागरही जलरूप. दोघेही एकच असले तरी गंगाही नेहमी सागराकडे धाव घेतच राहते. वृत्ती चैतन्याकडे वळवून ती चैतन्यसागरात सतत मिसळत राहणे हीच त्यांची भक्ती होती. दुसरे म्हणजे देव व भक्ताचे सर्वकाळी व सर्व अवस्थेत ऐक्य असते, हा ही सिध्दांत या पदामध्ये सांगितलेला आहे.

भावार्थ विवरण

श्रीनिंबरगीकर महाराज म्हणतात की हे गुरुलिंगजंगमा, 'हा जीव शिवरूपच असल्याने भूतकाळी व आता वर्तमानकाळीही मी

तुझ्याबरोबरच आहे व भविष्यातही मी तुझ्यासोबत राहणार आहे. मी तुला सोडून कधीच नव्हतो आणि राहणार नाही.'

तू जेव्हा निराकार, निर्गुण रूपाने असतोस तेव्हा हा जीवही सर्व उपाधींचा त्याग करून निर्विकार होतो आणि तुला शरण जाऊन तुझ्या निर्गुण रूपाशी एकरूप होऊन राहतो.

तू पंचवंदन होऊन सगुण साकार रूप धारण करतोस तेव्हा मी अत्यंतिक श्रद्धाभावाने तुझ्या चरणांना वंदन करतो. या देहात प्रणव रूपाने तुझे अस्तित्व जाणवताच मी त्या प्रणवाचा जप करतो आणि तू जेव्हा व्यापकरूपाने जगदाकार होऊन राहतोस तेव्हा मी जगाचाच एक भाग होऊन तुझ्यामध्येच अंतर्भूत होऊन राहतो.

आता तू गुरुलिंगजंगमरूपाने प्रगट होतोस तेव्हा मी तुझ्याशी ऐक्यभावाने राहतो. नव्हे नव्हे मी तूच होतो. अशातऱ्हेने येथे अद्वैत अवस्थेतील पराकोटीचा प्रेम भक्तीभाव श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी व्यक्त केला आहे.

तात्पर्यार्थ

अद्वैत अवस्थेत देखील भक्ती संभवते. द्वैत न मोडताही देव व भक्त यांच्यामध्ये अद्वैताचा व्यवहार घडू शकतो. अशा अद्वैत भक्तीलाच ज्ञानोत्तर भक्ती अथवा परभक्ती असे म्हणतात.

पद क्र. १६

नूसियानुडिदान्याके । श्री बलभीमा नूसियानुडिदान्याके ॥
नूसिनूडिदानु दोषवमाडिदवेनु ॥ क्लेशहरिसोयन्न भासिपालिपदेवा
। नूसियनुडिदान्याके॥पल्ला ॥

दासानुदास नानु केशवस्वामी करुणा दिकावुदेन्ननु । येनुइल्लदे
याकयन्न-शब्दशस्त्रदिंदहोडदा । सोसिन्याया माडो वासुदेवा नीनू ।
। नूसिनुडि॥१॥

कल्लवमरिगोंडिया करुणाकरा ब्रीदवुयल्लिट्टिया ॥ अल्लमाप्रभुनिम्म
सन्निधइरुवेनु ॥ कल्लुवडदु नारसिंहा कडेगेनी बारो ॥
नूसियनुडि॥२॥

धरियोळुधन्य वादवु निंबरगीग्राम वासुळ्ळभीमानीनू ॥
गुरुलिंगजंगम चिन्मयरूपने तनुमनधन निम्म चरणक्क अर्पितु देवा
॥नूसियनुडि॥३॥

मानापमान ईश्वरचरणी अर्पावा

विषयानुबंध

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांच्या जीवनात घडलेल्या एका प्रसंगाशी संबंधीत हे पद आहे. एका साधू म्हणविणाऱ्या पुरुषाने महाराजांची निंदा केली. त्यांचा अपमान केला. त्या वेळी या पदाच्या रूपाने त्यांनी आपले गाऱ्हाणे देवापुढे मांडले आहे. “जीवनात दुःख क्लेशाचे निवारण करण्याचे सामर्थ्य केवळ तुझ्याजवळ असल्याने, तूच माझे दुःख नाहिसे

कर” अशी प्रार्थना केली आहे. “मानापमानाचे गोवे अवघे गुंडाळून ठेवावे” ही उक्ति महाराजांनी आपल्या जीवनात सार्थ करून दाखविली. या पदात पावनक्षेत्र निंबरगी, तेथील भिमराय व गुरुलिंगजंगम यांचे चरणी असलेला अनन्य शरणभाव या पदामधून स्पष्ट होतो.

भावार्थ विवरण

प्रारब्धवशात फळरूपाने जीवनामध्ये काही गोष्टी घडतात. त्यामध्ये कोणीही बदल करू शकत नाही. काही वेळेला दुसऱ्याच्या इच्छेमुळे आपल्या दुःख भोगावे लागते. या पदामध्ये घडलेल्या प्रसंगी महाराजांची काहीही चूक नसताना त्यांची निंदा करण्याची बुद्धी साधू म्हणविणाऱ्या माणसाला होते. आपल्या शब्दशस्त्राने तो महाराजांना दुखावतो. परंतु निंदा स्तुतीपासून येथे कोणीही सुटलेला नाही, हे जाणून महाराज त्याला काहीही प्रत्युत्तर न देता परमेश्वराला शरण जातात आणि आपला योग्य तो न्याय करून दुःखाचे निवारण करण्याची प्रार्थना करतात.

शेवटी महाराज विनवणी करतात की, “हे निंबरगीवासी चैतन्यरूप बलभीमा, गुरुलिंगजंगमा माझे सर्वस्व मी तुझ्या चरणाशी अर्पण केले असून तूच या भक्ताचे आता रक्षण कर.”

तात्पर्यार्थ

संतमहात्म्यांना सुध्दा प्रारब्ध सुटलेले नाही. त्यांनाही निंदा स्तुती अटळ असते. परंतु देवाशी हे अनन्यभावे शरणागत झाले असल्याने, जीवनातील कठीण प्रसंगी देव त्यांच्या दुःखाचा निरास करून आपल्या भक्ताचे रक्षण करतो.

पद १७

केळो चातुरा हक्कियभेदा केळतिहि नमग । हक्किय्याटिगार
हेसरहेळतिनतिळियो मनसि न्याग ॥ध्रु॥

मोदलु नारदा फासिवगदनो हक्कियतेलिम्यागे ॥ शुक्रमहाराजा
नूंगीकूतनो धीर यष्टुआंवगे ॥ गुरुदत्तात्रय वत्तिहिडिदनो तन्न
कैय्यवगळे ॥ यंटूआरुवरदले इब्बरूमनुष्यरुवत्यारहक्कीगे ।
भीष्माचारु मुजर इट्टनो धनुबाण कैय्यागे ॥ वीरमारुती दूरवगदनो
ब्रह्मांडाच्चीगे ॥केळो॥१॥

वरुषनेबुदुवंदे गीडा तारो मनसिन्यागे ॥ हन्नरेडुफेटिटिंगळबाग
लेख्ख अदहींगे ॥ वंदोदुफेंटिगे मुवत्तुयलिगळु तारोमनसिन्याग ।
करिदु बिळिदु यलियवर्णा हेळतीनु निनगे ॥ वंभत्तुलक्ष
चिक्कियभारा हूवनाडो गिडके ॥ सूर्यचंद्रयरडुकायिगळु
अवतुदियम्यागे राहुकेतूबंदहिडितार-होट्टीहसताग ॥ केळो॥२॥

नन्न नुंगितो निन्न नुंगितो ह्यांगहेळोईगे ॥
डफ नुंगितो तुनतुनि नुंगितो तुराई घळग्यागे ॥ गुरुलिंगजंगम
दयासागरा हार ब्यन्नम्यागे ॥यंदेंदु परनिंदे नाडब्याडा पाप
पदरागे ॥३॥

निंदेरेवजी नामजप करावा

विषयानुबंध

एक शाहीर फिरत फिरत निंबरगीस आला त्याने आपल्या
पध्दतीप्रमाणे महाराजाना एक कूट प्रश्न विचारला. त्या कूट सवालाचे उत्तर
निंबरगीकरमहाराजांनी या पदात दिलेले आहे. या पदामध्ये “काम” या
विकाराला हा पक्ष्याची उपमा दिलेली आहे. हे एक रूपक काव्य आहे.

अखेरीस महाराजांनी त्याला परनिंदा न करता दयासागर गुरुलिंगजंगमाना
शरण जाण्याचा उपदेश केला आहे.

भावार्थ विवरण

या पदामध्ये शाहीरांनी विचारलेल्या प्रश्नांचे उत्तर देताना महाराज
कामरूपी पक्ष्याचा प्रभाव किती आणि कसा आहे हे सांगतात. काम
म्हणजे इच्छा या कामाच्या प्रभावापासून कोणीही सुटलेला नाही. या
कामामुळेच विश्वामध्ये चंद्र-सूर्याचाही राहू व केतू ग्रास करू पाहतात
असे असता क्षुद्र मानवाची कथा ती काय ?

कामाला शरण जाताच पुढे क्रोध, लोभ इत्यादी विकारानी तो जीव
त्रस्त होऊन जातो व अखेरीस त्याच्या वाट्याला केवळ दुःखच येते. असा
हा काम आपणा सर्वांचा ग्रास करण्यासाठी सज्ज आहे. परंतु असे
असतानाही नारद, शुक, गुरुदत्तात्रेय, भीष्म व मारुती अशा काही
विभूतीनी या कामाला शरण न जाता त्यावर विजय मिळविला आहे.

अखेर महाराज प्रश्नकर्त्या शाहिराला उपदेश करतात की, तूही या
कामाच्या आधीन होऊन परनिंदा करू नकोस कारण परनिंदा हा तो
पापाचा कळस आहे. ते दयानिधी गुरुलिंगजंगम हे सर्वांचे तारणहार आहेत
तेव्हा त्यांना शरण जाण्यानेच आपले कल्याण होणार आहे.

तात्पर्यार्थ

सर्व विकारांचे मूळ ‘काम’ या विकारात आहे. या कामविकाराने
भल्याभल्यांना जेरीस आणले परंतु जे सद्गुरूंना शरण जाऊन त्यांची कृपा
संपादन करतात ते या कामाच्या प्रभावापासून मुक्त राहतात. अशी प्राचीन
काळापासून अनेक उदाहरणे आहेत.

पद क्र. १८

नीनू नेलिंगेडी नानु कुलगेडी ॥ सर्वरोळग खोडी निंदे आडुव नोडी॥ध्रु॥

कुळकाणदेनीनू कुलहीनरल्लीपोगी चन्ननंबलीनीनु सुरदिसंबियमाडी ॥ नीनुनेलिंगेडी ॥१॥

हेशिकिल्लेदेहोगी ॥ वेशियंजलाउंडी ॥ श्रीयाळसुतन कोरसी नी कोंदी॥नीनु॥२॥

यष्ट हेळलि नम्म ॥ श्रेष्ट माडिद मातु ॥ गुरुलिंगजंगम दयाघन सुरदीतू॥नीनू॥३॥

निंदाव्यंजक 'स्तुती'

विषयानुबंध

या पदामध्ये महाराजांनी देवाशी केलेल्या प्रेमाच्या भांडणाचे वर्णन केले आहे. देवाविषयी अनेक तक्रारी केल्या आहेत. वरून निंदा दिसत असली तरी वास्तविक पाहता त्यामधून देवाचे महात्म्यच सांगितले आहे. कृपाळू देवाची स्तुति करण्याचा एक वेगळा प्रकार या पदामधून दिसून येतो. यालाच व्याजस्तुती म्हणतात.

भावार्थ विवरण

या पदामध्ये परमेश्वरांची स्तुति केली आहे. वरवरचा स्थूल शब्दार्थ पाहता ती निंदा असल्याचे भासते. परंतु निंदा करण्याच्या अविर्भावातून परमेश्वराचे गुण वर्णनच केले आहे.

परमात्मा हा निर्गुण आहे तसेच तो सगुण ही आहे. परमेश्वराच्या या दोन्ही स्वरूपाचे वर्णन या पदामधून केलेले आहे. येथे देवाला निराश्रेय, निराधार व कुलहीन असे म्हटले आहे. यातून देवाचे निर्गुण निराकार स्वरूप सांगितले आहे. परमात्मा आहे स्वयंसिद्ध असल्याने त्याला आश्रयाची गरज नाही, तो निरालंब असल्याने त्याला आधार लागत नाही. तसेच त्याला जन्म-मृत्यूही नाही म्हणून त्याला कुळ गोत्र नाही.

यापुढे परमेश्वराच्या सगुण साकार स्वरूपाचे वर्णन आलेले आहे. तो दयाळू व प्रेमवत्सल असल्याने आपल्या भक्ताच्या घरचे अन्नही तो अत्यंत प्रेमाने खातो व त्याचे प्रसंगी रक्षणही करतो. अशा शब्दांनी त्या परमेश्वरांची स्तुति केली आहे.

अखेर महाराज सांगतात की, अशा या गुरुलिंगजंगमानी आपल्या कृपेचा मेघवर्षाव सर्वांच्यावरती अनेकवार केल्याचा अनुभव आहे.

तात्पर्यार्थ

सच्चिदानंद परमात्मा हा सगुण व निर्गुण अशा दोन्ही स्वरूपाने आहे. योगी त्याच्या निर्गुण स्वरूपाचे वर्णन स्वयंसिद्ध, स्वयंपूर्ण व स्वसंवेद्य म्हणून करतात तर भक्त या सगुण देवाची स्तुति, दयाळू, कृपाळू व करुणाकर अशा शब्दांनी करतात.

पद क्र. १९

बारो रंगा यन्ना मनिगे । बारो कृष्णा यन्ना मनिगे ॥ बारो रंगा यन्ना
मनिगे । ये रंगराया ॥१॥
बलदिंदशरधिय नेत्तिदाबल्यातनागी गिरियभारा ॥ ताळीनिंतीदा ॥
बलियवंत नरकनळिदु । भरदिंदरंवबल्योडिदूमूडी ॥ बारोरंगा ॥१॥
बडवनागी बलिय तुळदानो । भरदिंद कोडली पिडिदूपिडिदू ॥
क्षत्रियरळिदानो ॥ बंधनव सुरर बिडसी । नंदनंदन
नगुतबारो ॥ बारोरंगा ॥२॥
मौनदिंद मनवु नोडिदा । मरियदेहयवूनेरि । अहुदु अहुदु एनसिदा ॥
गुरुलिंगजंगम प्रियमनघनवु नागीबा ॥ बारोरंगा ॥३॥

सद्भक्तांचे संरक्षण

विषयानुबंध

या पदामध्ये अनेक पौराणिक कथांचे दाखले देऊन देवाच्या अगाध
सामर्थ्याची थोरवी अनेक प्रकारानी गाईली आहे. अशा या दयाळू
परमेश्वराने अत्यंत आनंदाने आपल्या घरी यावे व दर्शन देऊन तृप्त करावे,
अशी अनन्य प्रार्थना या पदात महाराजांनी केलेली आहे.

भावार्थ विवरण

या पृथ्वीतलावर पापी व दुष्ट लोकांचा संहार करून सज्जनांचे रक्षण
करण्यासाठी देव वेळोवेळा अनेक रूपे धारण करित असतो परंतु असे
करताना सर्वांचे अंतर्दामी वास करून राहणारा तो, भक्ताच्या

अंतःकरणाची शुद्धता पाहत असतो ज्याचे अंतःकरण शुद्ध आहे. व जो
अनन्यभावाने शरण आलेला आहे, अशा भक्ताकरीता परमेश्वर अवतार
धारण करित असतो. पुराणातील अशाच काही अवतारांची उदाहरणे
महाराजांनी येथे दिलेली आहेत.

तो परमेश्वर कधी बटू होऊन बळीला पाताळी गाडतो तर कधी
आपल्या परशुनी क्षत्रियांचा संहार करतो. प्रल्हादसाठी खांबातून प्रकट
होतो तर कधी दुष्टांचा संहार करून देवदेवतांना बंधनातून मुक्त करतो
आपल्या सामर्थ्याने पृथ्वीचा भार सहजपणे पेलणारा तो भगवंत काळाच्या
अदृश्य घोड्यावर स्वार होऊन, आपल्या भक्ताकरीता असा पराक्रम
स्वभावाने करित असतो.

देवाची अशाप्रकारे स्तुति करणारे श्रीनिंबरगीकर महाराज हे
परमेश्वराशी अनन्य होऊन राहिलेले आहेत. त्यामुळेच त्यांना सर्व
वस्तुमात्रामध्ये परमेश्वरच दिसतो. अखेरीस त्या गुरुलिंगजंगमप्रिय
परमेश्वराने आपल्या घरी येऊन सगुणरूपात दर्शन द्यावे अशी विनवणी
महाराजांनी केलेली आहे.

तात्पर्यार्थ

जेव्हा धर्माला ग्लानी व दानवी वृत्तीची वाढ होते. तेव्हा सर्व
शक्तीसंपन्न परमेश्वर अवतार धारण करून भक्ताचे रक्षण करतो.

पद क्र. २०

अल्पविद्येद कवी केलिदाडु मनुजानू मदगर्वा बहाळीदे ॥ध्रु.॥
 हंसनसरी वायसहारी । तन्नपंथगेल्लिसुवल्लवे ॥ हद्दुहारी सुरपतिन
 सोलसी । सुधारस तरुबहुदे ॥१॥
 तनुवेल्ल नयनगळु । इदरे होरसवु इंद्रनसरिबहुदे ॥ कोरव्यार मनियन्ना
 । कोती द्रोणाद्रिय । गिरियनेत्ति बल्लवे ॥ गुरुलिंगजंगम ।
 चरणामृत सारा । मेरुवमूर्खरु बल्लरे ॥२॥

प्रपंच ज्याचा खोटा त्याचा परमार्थही खोटा

विषयानुबंध

अपात्र माणूस आपली पात्रता न ओळखता जर आपल्याला न पेलणारे काम करण्याचा प्रयत्न करील तर त्याची फजिती झाल्याशिवाय रहात नाही. तसेच अयोग्य आणि अपात्र माणसाकडे अमूल्य गोष्टीची किंमत करण्याची क्षमता नसते. हेच यापदातून अनेक उदाहरणानी पटवून दिले आहे.

भावार्थ विवरण

सखोल ज्ञान नसताना काव्यशास्त्राविषयी बरळणाऱ्या अपात्र माणसाचा मूर्खपणा उघडकीस येऊन त्याचे हसू होते. कावळा कधी हंसाची बरोबरी करू शकेल काय ? बाजल्याला सर्वत्र डोळे असतात म्हणून त्याला कधी इंद्राची योग्यता प्राप्त होईल काय ? गिधाडाची उंच भरारी कधी इंद्राला जिंकून स्वर्गाचे अमृत मिळवू शकेल काय ? गारुड्याचा खेळ करणाऱ्या माणसाच्या घरातील माकडाच्या अंगी

द्रोणागिरी पर्वत पेलण्याची शक्ती असेल काय ?

वरील उदाहरणे देऊन श्रीनिंबरगीकर महाराज सांगतात की, वरील गोष्टी घडणे जसे अशक्य आहे त्याचप्रमाणे गुरुलिंगजंगमांच्या चरणामृताचे महत्व व त्याची गोडी अपात्र व मूढ माणसाला समजणे शक्य नाही.

तात्पर्यार्थ

उत्तम व्यवहार ज्ञानाच्या अभावाने प्रपंचही नेटका होत नाही. तसेच प्रपंची अप्रमाण माणसाचा परमार्थही खोटा ठरतो अशा परमार्थ विन्मुख अपात्र माणसाला पारमार्थिक जीवनातील गुरुचरणांचे महत्व कळत नाही आणि जो गुरुचरणांचे महत्व जाणत नाही त्याला गुरुचरणामृताची गोडी ती काय कळणार ?

पद क्र. २१

विधियुकाडुव समय विपरीतवो । नररेपाडेनु सुरकाडितविधियु ॥
विधियुकाडुव समय ॥ध्रु॥

चंद्रनिगे क्षयरोग हच्चिसितु आविधियु ॥

इंद्रनिगे विपरीत भग गेडवितो ॥ मंदरुद्ररन मारिलिंद काडुवदु ॥
मारन बूदी माडिसितु हरनेत्रदिंदे ॥ विधियुकाडुव समय ॥१॥

जनकजावल्लभगे अरण्य शेरिसितु ॥ रावणन सौभाग्य
सर्वअळदितो ॥ नारदगे नग्गेड माडिसितु आविधियु ॥२॥

ब्रह्माग भ्रमिगेडिसी तलि होडसितो ॥ शंकरन स्तोत्रेके बंदुवदगितु
विधियु ॥ शक्ती स्तोत्र बलिदु विधिगेदनो ॥ गुरुलिंगजंगमन चरण
वडगूड समय छी कळते कडिगागो कणिकाष्टनीनू ॥३॥

गुरुकृपेने प्रारब्धनाश

विषयानुबंध

प्रारब्धाच्या भोगातून प्रत्यक्ष देवही सुटले नाहीत तेथे क्षुद्र मानवाची
कथा ती काय ? दैवजात दुःखाच्या काळावर मात करणे शक्य नसते.
पुराणातील अनेक उदाहरणाने याचे वर्णन केलेले आहे. अशा या
प्रारब्धाचा नाश केवळ गुरुलिंगजंगमाच्या चरणाशी शरण गेल्याने होणार
आहे असे महाराज या पदात सांगतात.

भावार्थ विवरण

केवळ विधीलिखित असल्यामुळे भोगाव्या लागणाऱ्या दुःखाची

अनेक उदाहरणे महाराजांनी येथे दिलेली आहेत. चंद्र क्षयरोगाने ग्रासला
गेला, इंद्र क्षतिग्रस्त झाला, मदन शंकराच्या तिसऱ्या डोळ्याने भस्म
झाला, विष्णूही भ्रमीत झाला, रामाला वनवास भोगावा लागला तर
लंकपती रावणाचे अफाट वैभव नाहीसे झाले.

इतकेच नाही तर, दैवशात नारदाला देखील लज्जास्पद व्हावे
लागले व त्या दैवाने ब्रह्माला देखील भ्रमिष्ट केले, अशा प्रारब्ध
भोगापासून केवळ शिवशंकरच वाचवू शकतात. म्हणून अखेरीस
निंबरगीकर महाराज सांगतात की, दैवयोगे पराधनीन झालेल्या मानवा, तू
गुरुलिंगजंगमाना शरण जा आणि प्रारब्धाच्या पाशातून सुटका करून घे.

तात्पर्यार्थ

प्रारब्धाची गती कोणास ही कळणे शक्य नाही. रामकृष्णादि
देवदेवतांनाही हा प्रारब्ध योग चुकलेला नाही. दैवजात दुःखाने पराधिन
झालेल्या मानवाची सुटका केवळ गुरुलिंगजंगमाना शरण गेल्यानेच होणार
आहे.

पद क्र. २२

गुर्ता तोरिद गुरुवीन मोरतू नाइरले ह्यांगे गुरुवीगयेनु अधिकउंटे
परकेपरवाद वस्तु ॥१॥

आधार अग्रीयस्थळद भेदाअरवीसिकोट्टा ॥ नादबिंदु कळिगे हादी
तोरिसीबिट्टा ॥ साधीसिमूलमंत्रा कर्णदल्ल्यूदिबिट्टा ॥१॥

अंगांलिंगद संग्गा संयोगहेळिदनु-होंगादिरेंदु एच्चरकोट्ट पोटनु ॥
कंगळाग्रदे शिवलिंगातोरिसी बिट्टा ॥२॥

नासीक कोनियोळु सूसुव बेळकनु भासूर कोटिप्रभे तेजवुकंडेनु ॥
साश्चिरदळदोळु सुळिसुळिआडुवदु ॥३॥

कुणिला-मध्यदज्योतीकुणिकुणिदाडुवदु ॥ अणुरेणू तृण काष्ट
सवनागी निल्लवदु ॥ प्रणवस्वरूप परब्रह्म तानादम्याले ॥४॥

बहूतेलिंगेव्होंदितू बहुपुण्यबंदीतू बहुनाल्कदि गवी कारुण्यतोरितु
॥ अविरळआत्मके गुरुलिंगजंगम मध्य. ॥५॥

सद्गुरुकृपा बहुथोर

विषयानुबंध

सद्गुरु हे चालते बोलते देव आहेत ते संत कुळीचे राजे आहेत. या विश्वामध्ये सद्गुरुहून थोर कोणीही नाही. सद्गुरु कृपेने प्राप्त होणारे सर्व आध्यात्मिक अनुभव या पदामधून वर्णन केले आहेत. ज्या श्रेष्ठ सद्गुरुनी साधन मार्ग दाखविला आणि सहस्रदळामधील आत्मवस्तुचे दर्शन घडविले त्यांना कदापी विसरणे शक्य नाही असे, निंबरगीकरमहाराज या पदात सांगतात.

भावार्थ विवरण

सद्गुरुनी सांगितल्याप्रमाणे साधन करून ते साधले असता, साधनेच्या प्रत्येक टप्प्यावर कोणकोणते अनुभव येतात याचे वर्णन श्रीनिंबरगीकर महाराज यांनी खालीलप्रमाणे केले आहे. महाराज सांगतात की, - 'सद्गुरुनी मला आधारचक्र स्थानातील अग्निस्थळ दाखविले, सिध्दमूलमंत्राची श्रवणात पेरणी केली. त्यामुळे चैतन्याचे प्रकर्ष असलेल्या नाद, बिंदू, कला व ज्योति यांचा अनुभव येऊ लागला.'

प्रथम नासिकाग्री आत्मसूर्याच्या प्रकाशलहरींचे दर्शन झाले. नंतर सहस्रदळी झळझळीत आत्मवस्तूचा साक्षात्कार झाला. सद्गुरुनी सहस्रदळी जीव-शिवाचा संयोग कसा करावा हे सांगून सावधानतेने शिवलिंगाचे दर्शन कसे घ्यावे हे सांगितले.

आता शिरोहृदयामध्ये झळाळणारी सोहंआत्मज्योत, जळी, स्थळी, कष्टी, व पाषाणी अशी सर्वत्र दिसू लागली. अखेरीस आपणाच प्रणवस्वरूप परब्रह्म असल्याचा अनुभव आला.

अशा तऱ्हेने, निश्चळरूप श्रीगुरुलिंगजंगमांच्या कृपाप्रसादाने भवसागर नाहीसा झाला. पापाचा अत्यंतिक निरास होऊन अगणित पुण्य जोडले गेले आणि अवघे त्रिभुवन आनंदाने कोंदाटल्याचा प्रत्यय आला.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरुनी सांगितल्याप्रमाणे साधन साधले असता, त्यांच्या कृपेने देहामध्ये चैतन्याचे प्रकर्ष असलेल्या नाद, बिंदू, कला व ज्योति याचा अनुभव येतो. सहस्रदळामधील सोहंआत्मज्योतिचा अनुभव, बाहेर विश्वामध्येही सर्वत्र येऊ लागतो व त्यामुळे परमानंदाची प्राप्ती होते.

पद क्र. २३

एनु बंदितु एनगे, अपराधवेनु ?। पूर्व माडिद कर्म बिडवल्लदेनु॥प.॥

काणदले बंदितु केळदले ई मातु । जगदोळगे निंघनादे जगदीश नानु॥१॥

मोहदा कोळदोळगे मुळु मुळुगि एळुवेनु । दयदिंदलि रक्षिसो विषकंठ नीनु ॥२॥

गुणदोष बल्लाता गुरुराया नी केळो । गुरुलिंगजंगमा एन्न आळिदि नीनु॥३॥

जननिंदा हे पूर्वकर्माचे फळ

विषयानुबंध

या जगामध्ये संत महात्म्याना देखील त्यांचा कांहीही अपराध नसताना जननिंदा सहन करावी लागली आहे. अशाच एका प्रसंगी श्रीनिंबरगीकर महाराजांनी हे पद केले आहे. आपला कोणताही अपराध नसताना, आपण जगाच्या निंदेस पात्र झालो, हा केवळ प्रारब्धाचा खेळ आहे. तेंव्हा यातून कृपा करून तूच माझे रक्षण कर अशी विनंती श्रीगुरुलिंगजंगमाना या पदामधून महाराज करीत आहेत.

भावार्थ विवरण

मागील जन्मामध्ये आपण केलेली कर्मे कोणत्या प्रकारची होती आणि वर्तमान काळी ती कर्मे प्रारब्ध बनून आपल्या समोर कोणत्या

स्वरूपात उभी राहतील हे कोणीही सांगू शकत नाही. कर्मगती गहन आहे म्हणूनच प्रारब्धाला 'अदृष्ट' म्हणतात. श्रीनिंबरगीकरमहाराजांचा कर्म सिध्दांतावर अत्यंतिक विश्वास होता. म्हणूनच ते म्हणत की, 'आपल्या पायात जरी गुलाबाचा काटा मोडला तरी आपण कोणाचे तरी निंदा केली असली पाहिजे.'

प्रस्तुत प्रसंगी, महाराजांचा काहीही अपराध नसताना, त्यांना जननिंदा सोसावी लागली. परंतु संतमहात्म्ये अशा प्रसंगी कर्मास प्रति कर्माने उत्तर देत नाहीत कारण हा सर्व प्रारब्धाचा खेळ हे ते जाणतात. 'देवा सांगू सुख दुःख। देव निवारील भूक ।' या उक्तीप्रमाणे अशाप्रसंगी देवरूप सद्गुरुंना शरण जाऊन त्यांची प्रार्थना करतात.

महाजांच्या शब्दात सांगावयाचे झाल्यास, ते म्हणतात, - 'हे सद्गुरू गुरुलिंगजंगमा, दयासागरा, माझे सर्व गुणदोष माहित असूनही तु मला आपल्या पायी ठाव दिलास, तेंव्हा हे स्वामीराया, माझ्या हाकेला त्वरीत धावत येऊन माझ्या दुःखाचे हरण कर.'

तात्पर्यार्थ

जननिंदा ही संतमहात्म्यांनाही सुटली नाही. परंतु सत्पुरुष मात्र याकडे पूर्वीजन्मीच्या कर्माचे फळ, अदृष्ट प्रारब्ध म्हणून पाहतात. जीवनात घडणारी प्रत्येक घटना ही त्या ईश्वराच्या खेळाचा भाग आहे. हे जाणून ते सद्गुरुचरणाशी शरणागत होऊन राहतात.

पद क्र. २४

मुनिवरेणु रमणा । नी एन्न ॥प॥ मुनिवरेणु दयाघनसागरने ।
 वारिजकांतनु वंदिप देवने ॥अ.प॥
 सिट्टु हिडिदि एनो प्राणेशा । सिट्टु हिडिदि एनो । भ्रष्ट गुणव
 नीडिदि एनो ॥ तनुव, मनव, धनव मिडुकिदे कंडु । सेरदे होदेनो
 निन्न चंद्रधरने ॥१॥
 हितव हेळिद एनगे सांबा । हितव हेळिद एनगे । घातकिं मनवनु
 हच्चिदि हिंदे ॥ ई मन एनगे आवरिसलोल्लदो । गुरुलिंगजंगमा
 दयमाडो बेगने ॥२॥

शरण्यभावानेच निराशानिवृत्ती

विषयानुबंध

मनाची चंचळता आणि खोलवर वसलेली वासना यामुळे पारमार्थिक वाटचालीमध्ये साधक कधी कधी बेजार होतो. त्याचे मन निराशा व अगतिकतेने भरून जाते. अशावेळी देवाला शरण जाऊन त्याची करूणा भाकणे, एवढेच काय तो करू शकतो. अशा मनःस्थितीचे वर्णन या पदात महाराजांनी केले आहे.

भावार्थ विवरण

विषय वासनेच्या ओढीने हतबल झालेल्या साधक जीवाची व्यथा महाराजांनी या पदात मांडलेली आहे. प्रत्येक जीव हा आयुष्यभर

सुखाच्या पाठीमागे लागलेला असतो परंतु अखेर पर्यंत त्याला खऱ्या सुखाची प्राप्ती होत नाही. याचे कारण म्हणजे देह व मन यांच्या माध्यमातून, संसारातील स्त्री, धन व सत्ता यांच्यापासून मिळणारे सुख हे शाश्वत नाही, अंतिम नाही आणि म्हणूनच त्याला खरेपणा नाही, याची त्याला जाणीवच होत नाही. या सर्वांचा परिणाम असा होतो की, ज्या देवाच्या अस्तित्वामुळे तो सुख भोगू शकतो त्या देवाचेच त्याला विस्मरण होते.

भाग्यवशात त्याला आपल्या गतकृत्याचा पश्चाताप होऊन आपले अंतिम कल्याण कशात आहे, हे त्याला समजते परंतु मनामधील वासनेच्या अनिवार ओढीला, त्याला प्रतिबंध घालता येत नाही. स्वतःचे मनच स्वतःचा वैरी बनते. अखेरीस मनाच्या अशा अगतिक अवस्थेमध्ये तो, करूणाकर श्रीगुरुलिंगजंगमांना शरण जाऊन, आपल्यावर दया करण्याची विनवणी करतो.

तात्पर्यार्थ

परमार्थाच्या वाटचालीमध्ये कधी कधी चित्तामध्ये खोलवर वसलेली वासना व मनाची चंचळता यांच्याशी लढताना साधकाचा जीव थकून जातो. त्यावरही प्रारब्धाचा जोर. या सर्वांमुळे अगतिक होऊन निराशेच्या गूढ रात्रीच्या समयी देवाला शरण जाणे एवढाच एक उपाय उरतो.

पद क्र. २५

एंतु ओप्पिसलि एन्न । मेलुगिरिवासा । एंतु ओप्पिसलि एन्न ॥प.॥
एंतु ओप्पिसलि एन्न । मंद मतियु नानु । चिंति बिडिसो एन्न
चिन्मयरूपने ॥अ.प.॥

सकल मंगल सांबने । अखिल निर्गुणने । निगमागमके वंद्यने ।
भक्तर पालिपने । भूधर भूषणने । नेत्र-वैश्वानरने ।

दुरित दुःख एन्न दूर माडो नीनु ॥१॥

सज्जन पालिप पावनने । कंदर्प हरणने । श्रीयाळ सुतन सविदने ।
सूळेगे ओलिदवने ॥ अत्रि-पुत्रन नीनु फणियोळु धरिसीदि ।
कालकूट विषव कंठदि हिडिदवने ॥२॥

भसित-भूषण निन्न काया । गिरिजासतिप्रिया । एरडेळु लोकके
ओडेया । स्मशान-निलया ॥ गुरुलिंगजंगमन चरणामृतवन्नु ।
सविदु सविदु नी सुखियागो मनवे ॥३॥

अंतःशुध्दीनेच आत्मनिवेदन

विषयानुबंध

आपल्या 'स्व'सह सर्व काही अर्पण करून अनन्य भावाने देवाशी
एकरूप होऊन राहणे म्हणजे आत्मनिवेदन होय. असे आत्मनिवेदन
करतांना गतजन्मीचे पापामुळे जड झालेली बुद्धि त्याच्या आड येते तेंव्हा
दया करून आपले पातक नाहीसे करावे अशी भक्तीभावाची प्रार्थना
श्रीगुरुलिंगजंगमाना या पदामध्ये केली आहे.

भावार्थ विवरण

अगमनिगमांना ही वंद्य असा हा शिवशंकर सगुण व निर्गुण रूप
आहे. तो मांगल्यरूप व कल्याणकारी आहे. तो सज्जनांचा पालनकर्ता व
भक्तांचा तारणहार आहे त्यामुळे संकटाचे वेळी भक्त त्याचा धावा करतात.

या पदामध्ये आत्मनिवेदन भक्ती करण्यासाठी आड येत असलेल्या
पापाचा नाश करून, 'भक्ताचा तारणहार' हे आपले ब्रीद सत्य करावे अशी
शिवाची चरणी प्रार्थना केली आहे.

शिवशंकराच्या कृपेमुळे पाप नाहीसे झाले असता, शिवरूप
गुरुलिंगजंगामांना शरण जाऊन त्यांच्या पदकमलाचे अमृत सेवन
केल्याने, आत्मनिवेदन भक्ती पूर्ण होते व हाच खरा सर्वसुख प्राप्तीचा मार्ग
आहे. असा उपदेश येथे आपल्या मनाला केला आहे.

तात्पर्यार्थ

नवविधाभक्ती पैकी आत्मनिवेदन ही नववी भक्ती सर्वश्रेष्ठ आहे.
परंतू आत्मनिवेदन करण्यासाठी अंतःकरणाची शुद्धता लागते. शुद्ध
अंतःकरणाने परमेश्वराला शरण जाऊन आत्मनिवेदन केले असता, ईश्वर
दर्शन होऊन आत्म सुखाची प्राप्ती होते.

पद क्र. २६

एनु माडिदि केळेन्न देव । एनु माडिदि केळेन्न ॥५॥
 एनु माडिदि एंतेत हेळलि । हितुव एल्ल निन्नल्लिरलु ॥ एन
 घातकतनदिंदलि । केडसिदि सांबा ॥१॥
 एन्नोळु नीनु कुडि आडिदि । आडुत बंदु फासि हाकिदि ॥ फासिय
 जरिदु जारि निंतिदि । इदु अल्ला रिती सांबा ॥२॥
 खुळ देहदोळू घूळ्यागि मेरेदि । दुःखके एन्न गुरि माडिदी ॥
 भिन्नविळ्ळदलि भिन्न माडिदि । भुलविगे मरुळादि सांबा ॥३॥
 फासियोळगे एन्न घासि माडुवदे । ईसुकाल निन्न दयदल्लिहे ॥
 हरुषदिंद शिव सद्गुरु एन्नलु । भवद फाशि हरिसिदि सांबा ॥४॥
 जीवशिव सद्गुरु एंबभेद निन्नले । ई संबंधव नीडदु नोडले ॥ ठकवा
 ठकवी हच्चब्याडले । हुच्चा नी केळो सांबा ॥५॥
 जीवद इच्छिले आगुव दिल्हा । शिवन इच्छेये नडिसुवदेळ्ळ ॥
 गुरुलिंगजंगमन पादक होंदि । दोषव कळळकोळी सांबा ॥६॥

शरणागतीनेच जीव-शिव ऐक्य

विषयानुबंध

या पदामध्ये जीवानी शिवाकडे आपले गाऱ्हाणे मांडले आहे.
 देवाशी खोटे खोटे असे प्रेमाचे भांडण मांडले आहे. जीवाच्या इच्छेने
 काहीही होत नाही, सर्व काही शिवाच्या इच्छेनेच होते. असे सांगून शेवटी
 श्रीगुरुलिंगजंगमाना शरण जाण्याने सर्व दोष दूर होऊन जीवशिवाचे ऐक्य
 होते असे म्हटले आहे.

भावार्थ विवरण

या पदामध्ये जीव-शिव संबंधांचा उहापोह केलेला आहे व
 अखेरीस जीव-शिवाच्या अद्वैतसिध्दीचे प्रतिपादन केले आहे.

शिव स्वेच्छेने क्रिडेचा अंगिकार करून क्षरत्वास येतो. त्यामुळे
 त्याला जीवित्व प्राप्त होते. परिणामी तेथे जीव व शिव असे द्वैत निर्माण
 होते द्वैत हे दुखाला कारण असल्याने तो जीव मायेच्या जाळ्यात
 अलगदपणे सापडून दुःखी होतो.

शिवाच्या आधीन असलेला जीव, मायापाश दूर करून शिवरूप
 होण्यासाठी पुन्हा शिवालाच अनन्य भावाने शरण जातो. “माझे सर्व दोष
 दूर करून मायेचा निरास कर व तुझ्या चरणी ठाव दे, -अशी प्रार्थना
 शिवरूप गुरुलिंगजंगमाच्या पायी करतो.” शेवटी शिवाच्या कृपेनेच तो
 जीव शिवरूप होतो.

तात्पर्यार्थ

सुखरूप शिव हा देहाच्या उपाधीने जीव होतो. या देहाच्या
 उपाधीने, जीव हा वास्तविक पाहता शिवच असताना, स्वतःला देह
 म्हणजे मी, असे समजतो त्यामुळे शिवापासून व जगापासून स्वतःला
 वेगळा समजतो. हे द्वैतच जीवाच्या दुःखाला कारणीभूत ठरते हे दुःख
 नाहीसे होऊन ‘सर्वसुख’ शिवाला शरण जाऊन, शिवरूप होण्याने
 जीवाला परमानंद प्राप्त होतो.

पद क्र. २७

ब्यासरादितो जन्म ब्यासरादितो ॥ ब्यासरादितो वासुदेवा
दशवेषधारकाने केशवेशभासिपालिप वडेय कृष्ण वैय्यो यन्ना ॥
ब्यासरादितो ॥१॥

आशिमाडिदे प्राणघासितिळियदे आशि माडि फाशियोळु घाश
आदे शेषशयना ॥ वासुदेवा वारिजाकांता वारुणनंते कायो यन्न ॥
ब्यासरादितो ॥२॥

शळबिगादेनो त्रिगुणमडविलीहेनो ।

त्रिगुणनेंबो शूलधारि सुक्ष्मअंग सोकितळ्ळ । अंगसंग गुरुलिंगजंगम
यन्न हिंगीसोब्याग । ब्यासरादितो ॥३॥

देहत्यागासाठी देवालाच प्रार्थना

विषयानुबंध

श्रीनिंबरगीकरमहाराजांनी आपल्या निर्याणाची सूचना देणारे हे
अखेरचे पद केले आहे. या पदात आपणास देहधारण करणे नकोसे झाले
आहे. असे महाराजांनी म्हटले आहे. हे पद झाल्यानंतर काही थोडेच
दिवस महाराज देहधारण करून या भूतलावर होते. अखेरीस शके १८०७,
चैत्र शुद्ध द्वादशी, शुक्रवार ता. २७ मार्च १८८५ रोजी रात्री ११ वाजता
त्यांनी महानिर्वाण केले.

भावार्थ विवरण

संत हे ईश्वराचे अवतार असतात. त्यामुळे त्यांचे पृथ्वीतलावरील
ईश्वरीय कार्य संपताच त्यांना देहधारण करून जगण्याचा कंटाळा येतो.
जीविताच्या आशेमुळे प्राणाची धारणा केली जाते परंतु संतांनामात्र
अशात-हेने प्राण धारण करून जिवंत राहण्याचा त्रास जाणवू लागतो.

त्रिगुणांच्या अभावी शरीर प्राणाधारणा करू शकत नाही. त्यामुळे
जीवत राहण्याकरीता सूक्ष्म देहामध्ये चालणारे त्रिगुणांचे कार्य ही त्यांना
वेदनादायी वाटते.

म्हणूनच अखेरीस श्रीनिंबरगीकर महाराज, प्रभू गुरुलिंगजंगमाना,
या देहाच्या उपाधीचा नाश करून आपणाकडे नेण्याची विनवणी करतात.

तात्पर्यार्थ

आपले भूतलावरील कार्य संपताच, साक्षात्कारी संतसत्पुरुषांना
जिवंत राहण्यासाठी प्राणधारण करून देहला जिवंत ठेवण्याचा वीट येतो.
अशावेळी ते महात्म्ये देहत्यागासाठी देवाच्या आज्ञेची वाटत पाहत
असतात.

पद क्र. २८

सद्गुरु श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर यांची पदे

कंडेनीकणिलेना श्रीकृष्णन कंडनीकणिलेना ॥ध्रु॥
 कंडेनीकणिले गुरुविन दयविंदे ॥ मत्त आत्तू इत्तू होंगदेकुतूना
 गुरुविन गोत्त हिडिदू ॥ मोदलुमाडी मोहमदगळ अळिदू ॥
 कामक्रोधगळेला होडिदू हादिले हच्ची ॥ निश्चलमनसागा कूतु
 नोडुवेना ॥१॥
 राजमार्गवु हिडिदू ॥ होगुवाग बडुरूपगळ पिडिदू ॥ मुंद हिंदू तानू
 मिंचूता बंदानू ॥ भक्तवत्सल गोवत्सदपरि आवनू ॥२॥
 इंधा चिन्मयरूपा । यल्ली इल्ला बहु इदू अपरूपा ॥ गुरुपुत्र दासन
 कैवास आदानू ॥ मुक्त नागी ईजगदोळु मेरुवनु ॥
 कंडेनीकणिलेना ॥३॥

साधनयोगेच ईश्वरदर्शन

विषयानुबंध

सद्गुरूंनी उपदेश केलेल्या मार्गाने साधन केल्यामुळे प्रत्यक्ष भगवान श्रीकृष्णाचे दर्शन चिमडचेमहाराजांना (श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर) झाले. त्यांना झालेल्या श्रीकृष्ण दर्शनाचे अत्यंत भक्तीरसपूर्ण व स्फूर्तिदायक वर्णन या पदामध्ये आलेले आहे.

भावार्थ विवरण

देवाच्या भेटीसाठी घरदार सोडून वनामध्ये जावे लागत नाही. घरीच एकेठायी बसून, सद्गुरूंनी सांगितल्याप्रमाणे साधन करून त्या

परमात्म्याला आळवले असता परमात्मा प्रत्यक्ष सगुण साकार रूपाने दर्शन देतो. हा स्वतःचा अनुभव चिमडचेमहाराजांनी या पदामध्ये सांगितला आहे.

या करीता प्रथम साधन करून कामक्रोधी षडरीपूना नाहीसे करावे लागते त्यामुळे चंचळ मन स्थिर व शांत होते. अशा निश्चळ शांत मनाने केलेल्या ध्यानाच्या योगे प्रत्यक्ष श्रीकृष्णाचे दर्शन होते. श्रीकृष्णाच्या दर्शनाचे वर्णन करताना महाराज सांगतात की, त्या भगवान श्रीकृष्णाला मी अनेक रूपाने, अनेक वेषाने पाहिले. माझ्या मागेपुढे, सभोवताली झळाळणाऱ्या स्वरूपात तो मला दिसू लागला.

महाराजांनी येथे श्रीकृष्णाला गायीची उपमा दिलेली आहे. गाय आपल्या वासराकडे आपोआप धाव घेते, तसा तो करूणाकर भगवान श्रीकृष्ण मला भेटला असे सांगून, केवळ सद्गुरूकृपा प्रसादामुळे श्रीकृष्णाच्या दुर्लभ चैतन्यरूपाचे दर्शन मला झाले, असे त्यांनी म्हटले आहे.

अखेरीस सद्गुरूकृपेने प्राप्त झालेल्या जीवनमुक्त अवस्थेचे सुख हा दास भोगतो आहे, असे चिमडचे महाराज म्हणतात.

तात्पर्यार्थ

सद्गुरूंच्या उपदेशाप्रमाणे साधन केले असता मनाची चंचळता संपून जाते. मन वासनारहित होते. अशा वेळी निश्चळत्वाने ध्यान केले असता सगुण परमात्म्याचे दर्शन होते.

पद क्र. २९

माडो परमेश्वर गुरु-ध्याना । विडदिरुवदु भजना ॥ नोडो निन्नोळु
 निज खूना । पूर्णेक्यद ज्ञाना ॥प.॥
 अपरूपद नरतनु इदु नोडो । सडगरदा पाडो ॥ अपहास्यव माडदे नी
 कूडो । घन चिन्मयगूडो ॥१॥
 अग्निचक्रद बळियल्ली । एरडू कमलदली ॥ प्राज्ञा झगझगिसुव
 बेळकल्ली । तिळि निन्नोळगिल्ली ॥२॥
 मेलिन स्थानद सहस्ररा । गुरुतत्वद पूरा ॥
 पेळलळवल्लद सुखसारा । शंकरपद विवरा ॥३॥

नरदेहाचे सार्थक करावे

विषयानुबंध

साधन व साक्षात्कार याचे वर्म प्रकट करणारे सद्गुरु श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर यांचे हे पद आहे. नरदेह मिळणे ही एक अतिशय दुर्मिळ गोष्ट आहे. त्याचा साधनेसाठी उपयोग केला असता चिन्मय परमात्म्याची प्राप्ती होते. नरदेहाचे सार्थक होते. असे साधन साधले असता साक्षात्कारामध्ये अग्निचक्रस्थानी आत्मप्रकाशाचा व सहस्रदळस्थानी गुरुतत्त्वाचा अनुभव येतो. त्या ठिकाणचे सुख अवर्णनीय आहे असे या पदामध्ये महाराजांनी सांगितले आहे.

भावार्थ विवरण

या पदामध्ये चिमडचे महाराजानी, सद्गुरूने सांगितल्याप्रमाणे

साधन केले असता साक्षात्कारामध्ये साधकाला कोणकोणते अनुभव येतात याचे वर्णन केले आहे.

परमार्थामध्ये, पूर्व जन्म-पुण्याईने प्राप्त झालेल्या दुर्मिळ अशा नरदेहाचे महत्व विवेकाने जाणून घेणे आवश्यक आहे. त्यानंतर देवरूप सद्गुरूनी सांगितल्याप्रमाणे साधन करून ते साधले पाहिजे. असे अखंड साधन/ध्यान साधले असता अंतर्दामी चैतन्यरूप आत्म्याचा अनुक्रमाने साक्षात्कार होतो.

साक्षात्कारामध्ये प्रथम अग्निचक्रस्थानी (भ्रूमध्यस्थानी) झगझगणारा प्रकाश दिसतो. त्यानंतर उर्ध्वगामी जीवनाच्या मार्गावर सहस्रदळचक्र लागते. हे आदिगुरु शिवाचे स्थान आहे. सोहंशिवात्मा येथे ज्योतिरूपाने स्थित असतो. या ठिकाणी आलेल्या जीवाला सोहंरूपी सद्गुरुतत्त्वाचे ज्ञान होते. अखेरीस तो जीव शिवरूपच होऊन जातो आणि तेथील शिवानंदामध्ये मग होऊन राहतो.

तात्पर्यार्थ

दुर्मिळ अशा नरदेहामध्ये सद्गुरु वाचनाप्रमाणे अखंडत्वाने साधन साधले असता, साधकाला अंतर्दामी चैतन्यआत्म्याचा साक्षात्कार होतो. अखेरीस सहस्रदळी त्याला सोहंरूपी गुरुतत्त्वाचे ज्ञान होऊन तो जीव शिवरूपच होऊन जातो.

पद क्र. ३०

अरवि निंदे स्तोत्रमाडुवे । गुरु मूळपीठा । अरविनिंदे स्तोत्र
माडुवे ॥१॥

अरविनिंदे स्तोत्र माडुवे । शिरवबागि वरव बेडुवे ।

वरव कोट्टाने गुरुराया । ब्रह्मादिलोल्याडु यंदू ॥१॥

मोदल रेवणसिध्द जनसिदा ।

आडल्लिके रेणगिरीयनेरीय क्रीडे माडिदा ।

येरि क्रीडे यन्नु माडी पोक्कु मुक्ती मंदिर दोळु ।

मरूळसिध्द रूप ताळि मोंगलायिंद बंद प्रभू ॥२॥

तृतीय काडसिध्द रायनु । अति वेगदिंद सिध्दगिरीय नेरि निंतनू ।

सिध्दगिरी कोळ्ळदल्ली साधीसी ऐक्य नागी ।

नारायणरूप ताळि, निंबरगीयल्ले प्रगट नादा ॥३॥

आवरकंद बंद तिरगुता । रघुनाथप्रिय साधुबंदु, बिरूद सारुता ।

चिमड पवित्र स्थान नोडी आळ्ळे वस्ती माडिद रामा ।

तख्त निरंजन बंदु दासनागी मेरुवनिल्ले ॥४॥

गुरु तोचि देव

विषयानुबंध

निंबरगी संप्रदायाच्या गुरुपरंपरेचा वारसा उज्वल आहे. श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर (श्रीचिमडचे महाराज) हे आदर्श गुरुभक्त होते. रेवणसिध्दाच्यापासून चालत आलेल्या या संप्रदायातील संत महात्म्यांच्या विषयी त्यांच्या अंतःकरणात अत्यंतिक जिव्हाळा होतो. या पदामध्ये याच गुरु परंपरेचे अत्यंत आदरपूर्वक वर्णन आलेले आहे.

भावार्थ विवरण

निंबरगी संप्रदाय हा गुरु संप्रदाय आहे. या संप्रदायात गुरु हा

सर्वश्रेष्ठ असून तोच पुढे शिष्य रूपाने कार्य करित असतो, अशी संकल्पना आहे. गुरु व शिष्य हे दोघेही ब्रह्मरूप झालेले असतात. म्हणून संप्रदायामध्ये गुरुपरंपरेला भक्तीप्रेमाने वंदन केले जाते. या पदामधून गुरुभक्ती व गुरुगौरव यांचा महिमा महाराजांनी वर्णिलेला आहे.

अज्ञानी जीवांच्या उद्धारासाठी प्रथम श्रीरेवणसिध्द प्रकटले. तेच रेवणसिध्द मरूळसिध्दांचे रूप घेऊन परत आले. मरूळसिध्द हे मंत्रमूर्ति होते असे म्हटले जाते. रेवणसिध्द, मरूळसिध्दानंतर तिसरे श्रीकाडसिध्द हे सिध्दगिरी स्थानी स्वस्वरूपाशी ऐक्य पावून राहिले होते. रेवणसिध्दांनीच काडसिध्दांचे रूप धारण केले आहे असे म्हटले जाते. हेच काडसिध्द गुरुलिंगजंगम रूपाने (श्रीनिंबरगीकरमहाराज यांच्या रूपाने) निंबरगी येथे प्रकट झाले. त्यानंतर गुरुलिंगजंगमांच्या 'आत्मपुत्र' रूपाने श्रीरघुनाथप्रिय साधूमहाराज परत आले व चिमडस्थानी भक्तांकरीता, निरंजनतख्तपदी विराजमान झाले.

अखेरीस, 'रघुनाथप्रिय साधुमहाराजांच्या तख्तस्थानाचा, पदांचा उत्सव यथासांग पार पाडण्यासाठी हा 'राम' (श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर) चिमड येथे समाधीस्थानी स्थित आहे.' - असे सांगून त्यांनी आपल्या गुरुसेवेचा भाव प्रकट केला आहे.

तात्पर्यार्थ

सर्व संत हे भगवत् स्वरूप, चिदानंद स्वरूप व गुरुरूप असतात. गुरु हा शिष्यरूप असतो. म्हणूनच सर्व पारंपारिक सत्पुरुष हे गुरुरूपच असतात. संत-सत्पुरुषांना केवळ गुरुपरंपरेच्या सेवाभावपूर्वक स्मरणाने अत्यंत आनंद होतो.

पद क्र. ३१

सद्गुरु श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस कृत पद

नाऊ धन्य, निऊ धन्य, धन्य धन्य आगिदेऊ ॥ धन्य आगीदेऊ शिव स्वयंभु लिंग नोडी ॥ध्रु.॥

केळे निऊ केळे रय्या संतोष दिंद इरबेकू ॥

राममंत्र सुवे जपी धन्य धन्य आगबेकू ॥१॥

सहस्र जन्म गळव्हादु जिव शीव भ्यट्टि इल्ला ॥ गुरुकृपा करुणेयु ऐक्यरूप आगिदेऊ ॥२॥

गुरुलिंगजंगम दोडु क्षेत्र निंबरगी ॥ गुरुचरणकमलदल्ली भृंग राम आगिदा ॥३॥

रामचरण हउगनोडी गिना गिदा हनुमंत ॥ आ चरण कमलदल्ली नी स्थिर आगुवेगे ॥४॥

सद्गुरुकृपेनेच आत्मोद्धार

विषयानुबंध

सद्गुरु श्रीहणमंतराव कोटणीसमहाराज हे गुरुकृपेने आणि परमार्थ साधनाने साक्षात्कार संपन्न होऊन ब्रह्मरूपच झाले होते. उच्च साक्षात्काराच्या अवस्थेमुळे त्यांचे जीवन कृतार्थ झाले होते. अशा कृतार्थ जीवनाविषयी उमटलेले धन्योद्गार या पदामध्ये दिसून येतात.

भावार्थ विवरण

श्रीमत् सद्गुरु श्रीहनुमंतराय कोटणीसमहाराज सांगतात की, - अनेक जन्मानंतर मिळालेल्या नरजन्माचे सार्थक करावयाचे असेल त्यांनी

सद्गुरूंनी सांगितल्याप्रमाणे राममंत्राचा जप करावा. पुढे सहस्रदळी स्वयंसिध्द, स्वयंभू शिवलिंगाचा साक्षात्कार होऊन जीव-शिवाची भेट होते. त्यामुळे समाधान होऊन जीवनाला धन्यता, सार्थकता प्राप्त होते.

ब्रह्मरूप सद्गुरु श्रीहनुमंतराय कोटणीसमहाराज यांचे पारमार्थिक जीवन परिपूर्ण झाले होते. आपल्या या कृतार्थ जीवनाचे वर्णन करतांना महाराज म्हणतात की, - 'श्रीगुरुलिंगजंगमांचे पावन क्षेत्र असलेल्या निंबरगी येथे आपले सद्गुरु श्रीरामचंद्रमहाराज यरगट्टीकर (चिमडचेमहाराज) हे गुरुलिंगजंगमांचे चरणाशी भृंग होऊन गुंजारव करित आहेत. हा भवसागर तारून नेणारी, रामचरणाची (चिमडचेमहाराज यांच्या चरणांची) नौका पाहून, अत्यंत आनंद झाला. त्या रामचरणाशी हा हनुमंत (सद्गुरु श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस) विनटून राहिला असून त्यामुळे जीवनाला परिपूर्णता प्राप्त झालेली आहे.'

तात्पर्यार्थ

सद्गुरूंच्या कृपाप्रसादामुळे भवसागर पार केला जातो. जीव-शिवाची भेट होते. या जीव-शिवाच्या ऐक्याच्या अवस्थेमध्ये जीवाला खरे समाधान लाभते व जीवनाला कृतार्थता प्राप्त होते.

श्रीदासराममहाराज ग्रंथमाला सूची

अ.नं. पुस्तकाचे नांव	सन
०१) चिमड संप्रदाय	२००५
०२) श्रीरामदासस्वामी चरित्र	२००६
०३) श्रीदासराममहाराजप्रणीत भजन तरंग	२००६
०४) श्रीदासममहाराज कथित हरिपाठ संकीर्तन	२००७
०५) श्रीदासराममहाराज नित्यपाठ चरित्र	२००७
०६) दासबोधातील तत्त्वज्ञान	२००७
०७) श्रीदासराममहाराजांचा वचनसंग्रह	२००८
०८) श्रीरघुनाथप्रिय साधुमहाराज चरित्र	२००९
०९) साधन संध्या (श्रीगुरुलिंगगीता, श्रीरामपाठ, पंचपदी, बारा अभंग, श्रीतात्यासाहेबमहाराजांचे श्लोक)	२००९
१०) अनंत अमृत स्मरण (श्री.अनंत गं.केळकर यांचे ओवीबद्ध संक्षिप्त चरित्र)	२००९
११) श्रीगुरुमहिमा	२००९
१२) श्रीज्ञानेश्वरी प्रसाद (श्रीज्ञानेश्वरीतील निवडक ओव्या-अर्थासह)	२००९
१३) श्रीदासरामगाथा पुरवणी	२००९
१४) श्रीदासराममहाराज आत्मचरित्र	२०१०
१५) श्रीनारायणमहाराज यरगट्टीकर चरित्र	२०१०
१६) श्रीदासराममहाराज श्लोकरचना	२०१०
१७) श्रीज्ञानदेवकृत अमृतानुभव (सम ओवी टीकेसह)	२०१०
१८) श्रीदासराममहाराज सहस्रनामस्तोत्र	२०१०
१९) समर्थरामदासस्वामीकृत आत्माराम (श्रीदासराममहाराजकृत गद्य अर्थासह)	२०१०
२०) श्रीगुरुलिंगगीता (कानडी लिपीत)	२०१०
२१) श्रीगुरुलिंगगीता (मराठी)	२०१०

२२) श्रीरामनिकेतन (माहिती पुस्तिका)	२०११
२३) श्रीरामनिकेतनमधील आराधना (श्रीतुकाराममहाराजांचे निजधामाचे अभंगासह)	२०११
२४) ग्रंथत्रयी (आत्मबोध प्रत्ययामृत, श्रीदासरामविशिका श्रीदासरामपंचविशी)	२०११
२५) श्रीज्ञानदेवकृत उत्तरगीता (श्रीदासरामकृत गद्य अर्थासह)	२०११
२६) अभंग दरबार (आवृत्ती १)	२०११
२७) सद्बोध दशक (श्रीदासरामरक्षास्तोत्रासह श्रीदासराममहाराज यांना संतांनी दर्शन देऊन केलेला बोध)	२०११
२८) श्रीदासराममहाराज नित्यपाठचरित्र	२०११
२९) श्रीगुरुराज कथित ज्ञान आणि बोध	२०११
३०) प.पू.श्रीमाईसाहेब यरगट्टीकर चरित्र	२०११
३१) पाठांतर सुलभ भगवद्गीता	२०११
३२) श्रीदासराममहाराज लिखित लघुचरित्रे	२०११
३३) श्रीतात्यासाहेबमहाराजकृत मनोबोध (व निवडक अभंग विवरणासह)	२०११
३४) प.पू.श्रीरामभाऊमहाराज यरगट्टीकर चरित्र	२०११
३५) महायोगिनी श्रीलक्ष्मीबाई अक्का चरित्र	२०११
३६) तो हा दासबोध (श्रीमद् दासबोधातील सारभूत ओव्या अर्थासह)	२०११
३७) श्रीदासराममहाराज चरितामृत	२०११
३८) श्रीनिंबरगीकरमहाराज चरित्र	२०११
३९) श्रीदाजीसाहेबमहाराज यरगट्टीकर चरित्र	२०११
४०) श्रीतात्यासाहेबमहाराज कोटणीस चरित्र	२०११
४१) श्रीदासराममहाराज यांची आत्मलहरी	२०११
४२) श्रीदासराममहाराजकृत हरिनामसंकीर्तन	२०१२
४३) श्रीदासराममहाराज यांची प्रवचने	२०१२

४४) प.पू.श्रीमाममहाराज केळकर चरित्र	२०१२
४५) श्रीदासरामगीतम् (श्रीदासराममहाराज यांचे संस्कृत चरित्र व संस्कृत रचना)	२०१२
४६) श्रीदासराममहाराज वचनसंग्रह	२०१२
४७) चैतन्यब्रह्म (श्रीब्रह्मचैतन्यमहाराज व श्रीदासराममहाराज यांच्या जीवनातील साधर्म्य दाखविणारे)	२०१३
४८) श्रीदासराममहाराज विरचित वायुलहरी (विवरण)	२०१३
४९) श्रीदासराममहाराजकृत सात करुणाष्टके (विवरणासह)	२०१३
५०) श्रीगुरुलिंगगीता (६६ पदे व अर्थ) श्रीदादांच्या इच्छेनुरूप विशिष्ट पध्दतीने छापलेली	२०१३
५१) श्रीरामचंद्ररावजीमहाराज,चिमडकृत चिमड संप्रदायातील पंचपदी	२०१३
५२) गुरुलिंगगीतेचे अंतरंग (भाग-१)	२०१४
५३) श्रीदासराममहाराजकृत रामदासबोध (विवरणासह)	२०१४
५४) श्रीदासरामायण (श्रीदासराममहाराज यांचे गीतचरित्र)	२०१४
५५) श्रीदासराममहाराज केळकर नामसाधना मंदिर वास्तुशांत	२०१४
५६) श्रीदासराममहाराजकृत रेवणसिध्दपाठ (विवरणासह)	२०१५
५७) गुरुलिंगगीतेचे अंतरंग (भाग-२)	२०१५
५८) अभंग दरबार (आवृत्ती २ री)	२०१५
५९) श्रीदासरामचरित्र	२०१५
६०) आत्मरामपाठ (श्रीदासरामगाथेवरील २० निवडक अभंगांचा समुह)	२०१५
६१) श्रीज्ञानेश्वरीमधील ६ वा अध्याय(श्रीदासराममहाराजकृत गद्य अर्थासह)	२०१५
६२) श्रीमद् दासबोधातील प्रपंचयोग	२०१५
६३) अभंग दरबार (भाग २)	२०१५
६४) श्रीज्ञानदेवांचे निवडक अभंग (श्रीदासराममहाराजकृत अर्थासह)	२०१६
६५) श्रीएकनाथमहाराज प्रणित आनंदानुभव (श्रीदासराममहाराजकृत आनंदविलास टीकेसह)	२०१६
६६) नासदीयसूक्त विवरण	२०१६
६७) श्रीज्ञानदेवतेहत्तिशी भावार्थ-विवरण	२०१७

- नारायण देशपांडे -

अल्प परिचय

- १) संपूर्ण नांव : श्री. नारायण रघुनाथ देशपांडे
- २) जन्मस्थळ : कसबे डिग्रज
- ३) जन्म तारीख : १५ डिसेंबर १९५२
- ४) शिक्षण : B.Sc., M.A. (Philosophy), LL.B., CAIIB, CRB
- ५) नोकरी : युनायटेड वेस्टर्न बँक येथे ३३ वर्षे नोकरी.
- ६) अनुग्रह : १९९७ साली प.पू. सद्गुरु श्रीदासराममहाराज यांचा अनुग्रह प्राप्त.
- ७) परिक्षा /पुरस्कार :
 - अ) माध्यमिक शिक्षण- विद्यामंदिर, प्रशाला मिरज.
 - ब) विलिंगडन महाविद्यालयातून, विज्ञान शाखेतील B.Sc. (रसायन) परिक्षा, प्रथम वर्ग, विशेष गुणवत्तेसह उत्तीर्ण.
 - क) सांगली येथील, एन.एस.लॉ. कॉलेजमधून कायद्याची LL.B. (स्पेशल) परिक्षा उत्तीर्ण. सांगली केंद्रामध्ये सर्वाधिक गुण मिळवून सर्वप्रथम. शेट श्रीरतिलाल विठ्ठलदास गोसलिया विद्योत्तेजक पुरस्कार प्राप्त.
 - ड) बँकेतील नोकरीच्या कालावधीत, बँकिंग क्षेत्रातील CAIIB परिक्षा उत्तीर्ण, तसेच ग्रामीण बँकिंग क्षेत्रातील CRB ही पदवी प्राप्त.
 - इ) बँकेमधून स्वेच्छा निवृत्ती घेतल्यानंतर, पुणे येथील 'टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठातून', तत्त्वज्ञान हा विषय घेऊन ,एम.ए.ची परिक्षा विशेष गुणवत्तेसह प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण. विद्यापीठामध्ये सर्वप्रथम.

८) लेखन :

- अ) श्रीदासराममहाराज यांच्या वाङ्मयावरील विवरणात्मक लेखन असलेली ११ अध्यात्मिक ग्रंथ प्रकाशित.
- ब) श्रीदासराममहाराज यांचे जीवन व तत्त्वज्ञान या विषयांशी संबंधीत लेख 'संतकृपा', प्रसाद इ. मासिकामधून प्रकाशित.
- क) 'सुंदर संस्कार व स्वाध्याय मंडळ, नाशिक', यांचे मार्फत प्रसिध्द होणाऱ्या 'अवलोकन' या त्रैमासिक विशेषांकासाठी उपनिषदे व भगवद्गीता यातील विषयावरती लेखन प्रसिध्द.
- ड) वसंत, किल्लोस्कर, स्त्री, उगवाई इ. मासिकांमधून साहित्य समिक्षा तसेच 'अस्तित्ववादी' तत्त्वज्ञानावरील वैचारिक लेखन प्रसिध्द.
- इ) अनुष्टुभ, कविता-रती, आरती, सकाळ इ. मासिकांमधून अनेक कविता प्रसिध्द.
